

MYSLETE NA BUDÚCNOSŤ

OBLAKY

ARISTOFANES

INVESTUJTE V GRÉCKU!

Činohra SND, člen Európskej divadelnej konvencie

92. divadelná sezóna 2011/2012

Milan Vajdička

Poverený zastupovaním generálneho riaditeľa SND

Emil Horváth

Riaditeľ Činohry SND

ARISTOFANES OBLAKY

Preklad Peter Lomnický

Úprava Martin Čičvák, Martin Kubran

Réžia Martin Čičvák

Dramaturgia Martin Kubran

Scéna Tom Ciller

Kostýmy Marija Havran

Choreografia Stanislava Vlčeková, Jozef Vlk

Pohybová spolupráca Juraj Benčík

OSOBY A OBSADENIE

Strepsiades Emil Horváth

Feidippides Alexander Bárta

Sokrates Marián Geišberg

Žiak Vladimír Obšil

Starý argument Marián Labuda

Nový argument Peter Brajerčík/Tomáš Vravník

Žiaci Juraj Benčík*
Peter Brajerčík
Tomáš Vravník
Rado Milič*
Ladislav Cmorej*/Michal Jurčo*/Emil Leeger*/
Miroslav Martinovič*/Tomáš Pinter*

Spievajúci oblak Linda Ballová*/Jana Kohútová*

Oblaky Debris Company (tanečníci a akrobati)*
* a. h.

Asistentka réžie Maja Breinerová

Inšpicientka Viera Bzdúchová

Text sleduje Alena Horňáková

Technické vedenie Viliam Švarda

Stavby Viliam Hapl, Dušan Pikáli

Svetlá Martin Tomaško

Zvuk Luboš Holík

Masky Monika Olanová

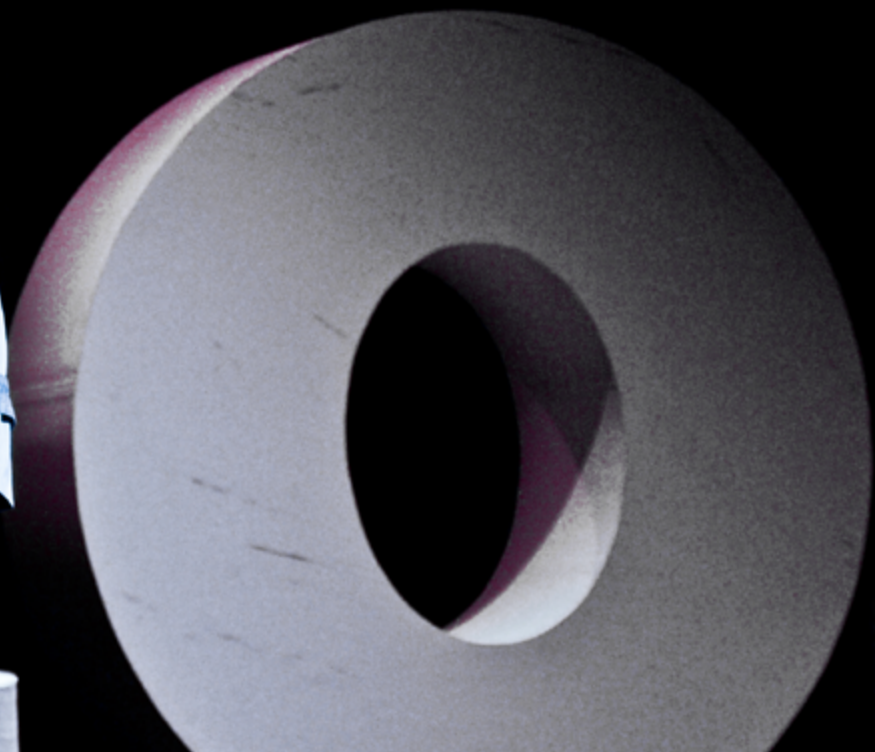
Dámska garderóba Dana Bučiková

Pánska garderóba Stazka Kunočová

Výpravu realizovali Umelecko-dekoračné dielne SND pod vedením Ing. Martina Kudrnáča.

Myslite s nami na budúcnosť.

Investujte v Grécku

Pozadie Oblakov

V 5. storočí pred n. l. boli Atény miestom intelektuálneho kvasu a búrlivého vývoja, ktorý ovplyvnil celé západné dejiny. Rozvíjali sa nové formy vzdelania a kládli sa základné otázky, ktoré spochybňovali zaužívané spôsoby myslenia a hodnoty. Objavili sa učители rétoriky, ktorí svojich žiakov učili uvažovať o spôsoboch argumentácie a používať ich. Objavili sa racionálne vysvetlenia prírodných javov, ktoré boli dovtedy považované za činy bohov.

Pre pochopenie *Oblakov* sú dôležité dve línie vývoja kultúry, ktoré sa dostali do sporu s tradičnými presvedčeniami, vierou a hodnotami gréckej spoločnosti. Obe sú produktom jedinečnosti, ktorá odlišovala Grékov od ostatných národov. Prvou je racionálne uvažovanie o štruktúre sveta. Cieľom takéhoto myslenia bolo vysvetliť prírodné fenomény, ako sú astronomické alebo meteorologické javy, ktoré sa tradične považovali za nepredvídateľné, keďže boli prejavom svojvoľných činov bohov, ako niečo, čo podlieha prírodným zákonom. Takéto vysvetlenie však nenechávalo priestor pre tradičných bohov. Buď sa mlčky popierala ich existencia, alebo prišli o osobnosť, alebo sa poukazovalo na protirečivosť mytológie. Nepriateľstvo bežného človeka voči racionálnej špekulácii nepramenila len z jeho nechuti voči novotám, voči abstraktným myšlienkam alebo z toho, že sa o dôkazoch nemohol presvedčiť na vlastné oči. Bol za tým aj strach, že to ohrozí spoločnosť postavenú na pevných základoch a všeobecne prijatých hodnotách, že sa oslabí spoločenské puto a obec upadne do anarchie, despotizmu alebo ju zničia nepriatelia. Život bežného človeka závisel od vôle bohov, ktorí dávali dobrú úrodu, ale aj trestali jednotlivca či celé spoločenstvo za rúhanie alebo zločin, ktoré neboli nepotrebné. „Navyše niektoré z najlepších vecí v živote – spev, tanec, slávnostné obliekanie, pitie – jedlo a pitie – boli eminentnou súčasťou slávností na počesť bohov, čo znamená, že skepticizmus vrhal tieň na fyzické potešenia.“¹

Druhou líniou kultúrneho vývoja, ktorá sa v 5. storočí pred n. l. v Aténach prešla so snahou o racionálne vysvetlenie prírodných javov a je dôležitá pre pochopenie *Oblakov*, je intenzívny záujem o argumentačné techniky, o spôsoby presvedčania na súde alebo v politickom zhromaždení. „Grékom vždy spôsoboval verejný prednes reči potešenie a vždy ich počúvali s ostrážitým uchom znalca, akoby to bola umelecká forma, a tiež pozorne sledovali postoj a gestá. Nepochybné je tiež to, že tí, ktorí vedeli, že nemajú pravdu, predkladali najdômyselnejšie argumenty, aké dokázali vymyslieť, a využívali každú slabosť, ktorú našli v argumentoch svojich poctivých súperov.“² V 5. storočí pred n. l. začali mať v politických snemoch úspech presvedčiví rečníci a súčasťou politickej praxe sa stali žaloby podané na protivníkov. To viedlo k skúmaniu a štúdiu rétorických prostriedkov a politických cieľov a začali sa objavovať ľudia, ktorí za peniaze učili tieto techniky získania politickej moci a imunity voči žalobám. V niektorých prípadoch sa vedecké skúmanie a filozofické záujmy kombinovali s rétorikou, čo potom viedlo k tomu, že obyčajní ľudia si spájali intelektuálnu činnosť so snahou šikovných bohatých mladíkov o získanie politickej moci a beztriestnosti. „Predovšetkým *mladíkov*, pretože dômyselný a presvedčivý argument bol tým nástrojom, ktorý mohol znehodnotiť skúsený úsudok starého muža; *bohatých mladíkov*, pretože intelektuáli, ktorí prijímali žiakov –

intelektuáli, ktorých začali nazývať *sophistaí*, naši *sofisti*, slovo, ktoré malo v dávnejšej dobe širší a pochvalný význam –, si účtovali vysoké poplatky; a *šikovných* preto, že boli pripravení používať svoje hlavy spôsobom, ktorý bol väčšine staršej generácie cudzí. Tradičná aténska výchova cvičila chlapcov v zručnostiach a umeniach užitočných pre spoločenstvo vo vojne aj v mieri, ako bola gymnastika, hod oštepom, čítanie a písanie, spev a hra na strunných nástrojoch, ale v žiadnom ohľade nepodnecovala kritické myslenie chlapcov; vzdelanie znamenalo predávanie tradičných techník z jednej generácie na druhú. Sofisti nenahradili prsto jeden spôsob výchovy druhým, keďže neučili obyčajných chlapcov, ale živili intelektuálne záľuby, ktoré mladík predchádzajúcej generácie nijako neuspokojoval ani nepodnecoval.“³ Toto „kultúrne hnutie“ nájdeme aj v *Oblakoch*, v ktorých je vzdelávanie v Sokratovej škole, kam sa najprv vydá Strepsiades, snažiaci sa získať rétorické zručnosti, a kam neskôr pošle syna, zobrazené ako štúdium astronómie, meteorológie a analýza metier a racionalizácia gramatiky. A Feidippides dokáže po návrate z mysliarne šikovne používať slovné hračky, ale tiež sa odvoláva na „protiklad medzi *nomos* (zákon) a ‚prírodou‘, čo bolo jedným zo skutočne dôležitých objavov piateho storočia“⁴. Aténčania vo všeobecnosti hlboko verili v božskosť Spravodlivosti, čo „vytvára racionálnu spojitosť (ako všestrannosť sofistov vytvára náhodnú spojitosť) medzi novými teóriami meteorológie a túžbou dlžníka podvieť veriteľov. Hesiodos opísal Spravodlivosť ako poriadok, ktorý Zeus stanovil pre život v ľudskej spoločnosti, a personifikoval ju ako Diovu služobníčku. Ľudová morálka bola úzko zviazaná s myšlienkou, že nespravodlivý človek, krivopriasačník, neplatiaci dlžník, aj keby unikal ľudskému odhaleniu a trestu, dostane, čo si zaslúži, z rúk bohov; alebo ak zomrie bezstarostný a šťastný, jeho potomkovia za neho zaplatia trest; alebo (ako sa čoraz častejšie verilo v piatom storočí) jeho duša zaplatí trest v podsvetí“⁵. To znamená, že ak niekto zoberal bohom vládu nad univerzom a jeho fungovanie vysvetlil neosobnými fyzikálnymi silami, ktoré sa nezaujímajú o to, čo človek robí, zároveň tým odstraňoval strach, ktorý bol tým hlavným dôvodom, prečo sa podriadiť zákonu.

Feidippides s koňmi

¹ Ibid., s. 110 – 111.

² Ibid., s. 111.

³ Ibid., s. 111.

⁴ K. J. Dover: *Aristophanic Comedy* (London : William Clowes & Sons, 1972, s. 109).

⁵ Ibid., s. 110.

Emil Horváth, Alexander Bárta

Oblaky, Emil Horváth, Jana Kohútová, Marián Geišberg

Oblaky

Marián Geišberg, Emil Horváth

Oblaky

Prvá verzia Aristofanových *Oblakov* bola predvedená v roku 423 pred n. l. v rámci Veľkých Dionýzií. Vieme, že prepadla, hra skončila tretia z troch komédií. Prvú cenu získal Kratinos za hru *Pytine* (Fľaša) a druhý skončil Ameipsias s hrou *Konnos*. Originálnu verziu nemáme k dispozícii. Zachovala sa len neúplne zrevidovaná verzia.

Divadlo bolo vo vtedajších Aténach súčasťou slávností a, ako už dlhší čas mnohí teoretici aj divadelníci nezabúdajú dôležito a tajomne pripomenúť, malo korene v rituáli. Zdôrazňujú tento fakt predovšetkým preto, aby poukázali na to, o čo sme prišli. Pre nás, moderné individuá, je len zábava a rituály sa zmenili na návštevy športových zápasov. Často však zabúdajú dodať, že divadlo bolo pre Grékov aj súbojom a súťažou (agón). A občania sa pri sledovaní komédie rozhodne nenachádzali v extatickom ošali, ale skôr sledovali novoty a narážky a, samozrejme, rovnako ako dnes sa smiali na starých, otrepných vtípoch, ako nám hovorí aj Aristofanes. A áno, ich záujem bol intenzívnejší, pretože divadlo bolo v centre života vtedajšej spoločnosti. „... hry sa predvádzali v rámci súťaží komédií, pričom tieto súťaže boli súčasťou oveľa väčších festivalov; v prípade *Oblakov* to boli Veľké Dionýzie, pričom účelom všetkého, čo sa na tejto oslave dialo, napríklad obradov, bolo vyjadrenie a (posilnenie) aténskej ideológie a zároveň ukázanie moci a slávy demokratickej obce. Účastníci tohto festivalu a diváci komédie boli aténski občania. Zhromaždení v divadle v „sne občianov“ boli tou istou skupinou, podobne rozsadenu, ktorá inde prijímala politické a zákonné rozhodnutia obce. To znamená, že

politická (a súdna) rétorika a divadelný diskurz sa vzájomne ovplyvňovali, ich publikum bolo vždy pripravené skúsenosťou aj s druhou oblasťou. Okrem toho cieľ autora komédií boli v istom zmysle rovnaké ako každého iného rečníka: mal sledovať vlastné (a verejné) dobro tým, že si získa svojich poslucháčov, ktorí mu ohodnotením jeho *logu*, alebo reči, ako najlepšieho mohli, priniesli víťazstvo nad jeho rivalmi.“⁶

To znamená, že reč (*logos*) *Oblakov*, hry, ktorá je posadnutá jazykom, hukotom a zápasom reči, bola neúčinná. Aristofanes teda zažil niečo podobné ako hlavný hrdina jeho hry, Strepsiades: hovoril do vetra, v zápase reči podľahol⁷. Všetky Strepsiadove problémy totiž spôsobil fakt, že ho nikto nechce počúvať, že nedokáže hovoriť tak, aby niekoho presvedčil, že jeho *logos* prehráva.

Začiatok hry je v podstate komickým chválospevom na všemoc reči, ktorý prednáša Strepsiades. Reči, ktorá je zdrojom všetkých jeho problémov a nešťastí, keďže ho, ako sa postupne odkrýva, nikto nepočúva (sluhovia, žena, syn), a zároveň je pre neho nedosiahnuteľným (je to typ dedinského hlupáka) a takmer čarovným všeliakom. Úvodná scéna nám ukazuje Strepsiada, ktorý nemôže spať, pretože ho „kúšu tie konské výdavy a zožierajú dlžoby“. Blíži sa totiž koniec mesiaca a s tým aj termín splátky dlhu. Dalo by sa tiež povedať, že Strepsiada ničí mesiac. Jasne mu totiž ukazuje, že lunárny mesiac sa blíži ku koncu. Navyše je ako bohyňa Luna (Seléné) akýmsi garantom poriadku a dodržiavania zákonov, čo sa ukazuje v parabáze a úplne na konci hry, kde Strepsiades pri zapaľovaní mysliarne a prenasledovaní Sokrata a jeho žiakov vymenúva ich zločiny – „bohom ste sa rúhali a skúmali aj zadok mesiaca“. Strepsiades „špekuluje“ v posteli je tiež komickým obrazom filozofa, ktorý namiesto spánku premýšľa, ale nedokáže sa povzniesť nad svoje príliš ľudské starosti. Neskôr, keď je prijatý do mysliarne ako Sokratov žiak, ktorý mu káže v posteli premýšľať, sa táto scéna zrkadlovo opakuje, pričom spať mu nedajú ploštice. Oblaky tiež požadujú od Strepsiada nespavosť („v spánku nesmieš zavrieť oči“) teoretického človeka, ako by povedal Nietzsche, a on po tom, čo vymenujú vlastnosti, ktoré musí mať pre získanie múdrosti, odpovedá: „Tak hlava je pracant, rozmýšľa, ja nemôžem kvôli nej spávať...“

⁶ D. O'Regan: *Rhetoric, Comedy, and the Violence of Language in Aristophanes' Clouds* (New York : Oxford University Press, 1992, s. 3).

⁷ Väčšina komentátorov tvrdí, že to Aristofana tvrdo zasiahlo, a ako dôkaz uvádzajú prepracovanú parabázu *Oblakov*, kde autor vyčíta obecnstvu svoju prehru a tvrdí, že *Oblaky* sú jeho najlepšou hrou, a vymedzuje sa voči ostatným autorom komédií. Ťažko sa však táto pasáž dá brať vážne, keďže všetko, čo Aristofanes vyčíta svojim „vulgárnym“ súperom, sa nachádza aj v *Oblakoch*. „Pravdou“ bude skôr to, že podobne ako v celej hre sú Oblaky skutočnými oblakmi, klamú a to, čo hovoria, nie je také jednoznačné – rozhodne im netreba veriť doslovne. Podľa Victora Ehrenberga boli takéto „urážky“ súperiacich autorov pomerne bežné a patrili ku konvenčnej stratégii presvedčania o vyšších kvalitách danej hry voči súperiacim komédiám. Ďalšou možnosťou je, že Aristofanes vtípne upozorňuje na zmeny, ktoré urobil v druhej verzii *Oblakov*, pretože prvá bola pre publikum príliš intelektuálna. To by však znamenalo, že reč (*logos*) je slabá a potrebuje pomoc zvonka.

Strepsiades sa dostal do problémov, pretože „nevie hovoriť“⁸. Neznamená to však, že by nedokázal slovné vyjadriť svoje myšlienky, presvedčenia alebo priania. Strespiades nevie hovoriť, pretože o svojej pravde, o tom, čo chce, nedokáže nikoho presvedčiť. Všetci ostatní vedia hovoriť, a preto mu vnucujú svoju vôľu. Z toho vidíme, že pre Strepsiada reč, alebo inak povedané schopnosť vedieť hovoriť, znamená presvedčanie, vnútenie názoru. Podstatou reči podľa neho je to, čo Schopenhauer nazýva dialektika alebo eristická dialektika⁹. Najväčšou Strepsiadovou chybou bolo podľa jeho vlastných slov, že sa nechal presvedčiť dohadzovačkou, že ho naviedla, aby si zobral svoju manželku – aristokratku z mesta. Tá ho svojimi vysokými nárokmi – finančnými aj sexuálnymi – vytrhla z v podstate idyllického dedinského života. Jeho žena navyše skazila aj ich syna, ktorý Strepsiada „nikdy nepočúval“. Strepsiades sa nám pokúša vsugerovať, že je v tom nevinne. A podobne to bude aj na konci, keď ho zbije syn, vinu zvaľuje najprv na oblaky a potom na Sokrata. Svoje nešťastie sa síce nesnaží pripísať osudu ani bohom, ale moci jazyka všetkých okolo neho. Preto tiež verí, že jeho jedinou záchranou je nejakým spôsobom získať reč, ktorá je silnejšia než reč ľudí, s ktorými prichádza do styku. Z toho vidieť, že jeho blízki (manželka, syn) aj spoluobčania (v tomto prípade veritelia) sú pre Strepsiada od začiatku súpermi, s ktorými sa stretáva v aréne reči. Žije teda vo svete, kde neexistuje medzi ľuďmi žiadne sociálne puto v podobe spoločných hodnôt, ale len súboj egoistických záujmov, ktoré sa presadzujú silou reči. Tieto záujmy sú držané v istých hraniciach len strachom zo zákona, ktorého garantom sú bohovia. Strepsiades je, ako neskôr zistíme, presvedčený, že blesky zosiela Zeus, aby nimi trestal krivoprišažníkov. Dôsledkom bezmocnosti Strepsiadovho jazyka sú jeho dlhy, ktoré narobil jeho syn. Nedokáže ho však presvedčiť, aby sa vzdal svojho nákladného života. Navyše sa mu veritelia vyhrážajú súdom, kde sa bude musieť obhajovať, to znamená hovoriť. Preto sa rozhodne, že pošle do Sokratovej školy svojho syna.

Strepsiadova viera v moc jazyka je primitívna a naplno sa prejaví, keď nám opisuje, ako sa hádal s manželkou o meno svojho syna. Verí totiž, že samotné meno ovplyvní jeho charakter. Jeho názor na moc jazyka je teda protikladný k teóriám sofistov. Podľa nich je jazyk nástroj, ktorým sa dá hovoriť o veciach z viacerých aspektov, a je len na šikovnosti rečníka, ako použije jazyk, ktorý je arbitrárny, to znamená nezávislý od mimojazykovej reality. Protagoras tvrdil, že človek je mierou všetkých vecí a že dokáže slabší argument priviesť k triumfu nad silnejším. Slabší argument (hétton logos) znamená menej presvedčivý, menšinový názor. Naopak, silnejší argument (kreitton logos) zastupuje konvenčný názor väčšiny¹⁰. Premena slabšieho argumentu na silnejší nemá nič spoločného s morálkou, je celkom amorálna. Závisí od schopnosti rečníka donútiť svojho partnera v dialógu, aby ho počúval, a presvedčil toho, kto je ochotný ho počúvať, o tom, že to, čo hovorí, je správne, a nie je nijako viazaná na realitu, morálku, hodnoty či zákon. Vedieť hovoriť v tomto zmysle, ako som spomenul vyššie, neznamená, že niekto dokáže vyjadriť to, čo má na mysli, alebo ukázať na nejakú vec alebo ju opísať, ale že sa dokáže presadiť

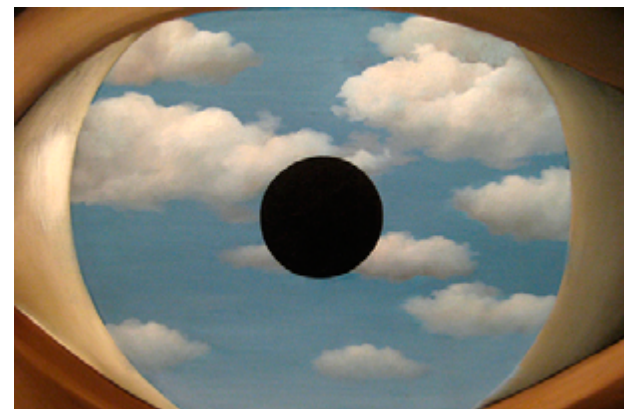
⁸ Keď sa ho Sokrates spýta, čo od neho chce, Strepsiades odpovedá: „Chcem sa naučiť hovoriť...“

⁹ „Eristická dialektika je umenie dšputácie, vedené tak, aby sa účastník ocitol vždy v práve, teda *per fas et nefas*“ (dovolenými i nedovolenými prostriedkami). In. A. Schopenhauer: *Eristická dialektika* (Prága : en, 1991, s. 7).

¹⁰ V preklade vedome nepoužívam sofistickú terminológiu. Pre Aristofanovo publikum to bola všeobecne známa vec, bola to súčasť ich života a vtedajšieho jazyka, takže okamžite postrehlo narážky a parafrázy. Dnešnému publiku je táto terminológia vzdialená a je maximálne spomienkou na to, čo sa učilo v škole. Nie je to súčasť ich bežného života. Navyše bolo treba mierne posunúť problém sofistiky, ktorý nie je naším problémom, do pre nás pochopiteľnejších oblastí. Pre diváka by napríklad bolo rušivé, keby počul, ako Strepsiades hovorí, že sa chce naučiť slabší argument, a zrejme by úplne nepochopil, o čo ide. Preto sa v preklade Strepsiades chce naučiť argument (zlý), ktorý mu umožní hovoriť tak, aby on dokázal kohokoľvek presvedčiť, aj keď nemá pravdu, to znamená, aj keď klame, keď nie je v práve atď.

v hovorení o čomkoľvek bez ohľadu na skutočnosť. Reč sa nesnaží pôsobiť na skutočnosť, ale na druhého a dialóg nie je komunikáciou, ale súbojom.

Strepsiades, naopak, verí v magickú moc slova. Je to tradičná viera, a preto v súlade s tradíciou chce syna pomenovať po svojom otcovi – Feidonides, teda syn škroba. Neskôr, keď Strepsiades klope na dvere mysliarne, sa dozvedáme, že meno jeho otca v skutočnosti bolo Feidon, teda škrob. Naopak, Strepsiadova manželka chce, aby synovo meno znelo aristokraticky, preto mu chce dať meno, ktorého súčasťou je slovo hippos (kôň), a to aj napriek tomu, že takéto mená sú doložené vo všetkých spoločenských triedach¹¹. Kompromisom vzniklo meno Feidippides, v ktorom sú, ako nám ukazuje hra, dve protikladné zložky – kone a šetrnosť. Meno samotného Strepsiada, ktoré môžeme preložiť ako syn podvodníka alebo ošmeka, je odvodené od slovesa strepho (otáčam, prevraciam), čo je primerané pre niekoho, kto sa chce naučiť „prevracať zákon“ vo svoj prospech. Máme teda pred sebou komickú genealógiu Strepsiadovej rodiny: jeho otec je syn škroba (alebo škrob), on je synom ošmeka (a sám sa snaží zbaviť svojich dlhov podvodom) a jeho syn je syn koňoškruba (Strepsiades nechce míňať svoj majetok na kone, akurát je príliš slabý na výchovu svojho syna).

Oko diváka oblakov, René Magritte: Falošné zrkadlo, 1928

Hádka Strepsiada s manželkou nám ukazuje ešte jednu dôležitú vec. Celé *Oblaky* sú postavené na konflikte niekoľkých elementárnych protikladov: dedina – mesto, sedliak – aristokrat, starý – mladý (nový) a podobne. Dopredu môžeme povedať, že to nie je konflikt medzi dobrom a zlom, medzi morálkou a amorálnosťou. Vo svete *Oblakov* korupcia preniká všade. Strepsiades nie je nevinný dedičan, ktorého skazila manželka z mesta alebo styk so Sokratom. Strepsiades sa od začiatku hry chce zbaviť svojich dlhov podvodom a koniec nie je potrestanie vinníkov, ale pomsta podvodníka,

¹¹ Tu nie je priestor na podrobnejší rozbor významu a komiky mien u Aristofana. Celú knihu tomu venuje N. Kanavou: *Aristophanes' Comedy of Names: a Study of Speaking Names in Aristophanes* (Berlín/New York : Walter de Gruyter, 2011).

ktorého amorálnosť sa obrátila proti nemu. Strepsiades nechce vracaf dlhy, čo sa mu má podariť vďaka tomu, že jeho syn Fedippides absolvuje školenie u stelesneného slabšieho argumentu (Populista). Avšak Feidippides, ktorý vie, že vďaka svojej novej múdrosti môže porušovať zákony a prekračovať konvencie a môže sledovať len svoje egoistické záujmy a túžby, odmieta poslušnosť otcovi, to znamená, že mu odmieta podobne ako Strepsiades veriteľom vrátiť jeho starostlivosť povinnou úctou. Vidíme, že vo svete, kde sa rozpadli tradičné hodnoty a neboli nahradené novými, sa rozpadá samotné spoločenstvo (polis).

Podmienkou však je odstránenie bohov, ktorí sú strážcami prísah a hodnôt. Toto sa Strepsiades naučí takmer okamžite po príchode do mysliarne. Strepsiades sa ochotne vzdáva bohov, ktorí sú prekážkou v jeho zámere zbaviť sa dlhov. Kozmologické špekulácie Sokrata a jeho žiakov sú síce predstavené komicky, ale nejde tu len o vtipy. „Amorálny svet, v ktorom vládnu prírodné sily a zákony, v ktorom z neba zmizli bohovia a zmysel a hodnota sú určené výkonom autonómneho ľudského rozumu, o ktorých diskutujú nezávislé ľudské hlasy, je nevyhnutným kontextom pre umenie sofistického rečníka, pre ktorého sú *dikaia* a *adika*, spravodlivé a nespravodlivé veci, zameniteľné. Strepsiadova výučba bude živo demonštrovať dôležitosť kozmológie pri osvojovaní¹² sofistckej reči.“ A tým, že slabší argument oslobodzuje človeka od toho, že má byť spravodlivý, rozdeľuje tradičné páry reč/spravodlivosť a reč/zákon. To znamená, že ničí štruktúru bežného občianskeho života a vracia človeka k jeho predpolitckej existencii. Človek totiž môže legitimizovať každú túžbu a reč prestáva byť presvedčaním a stáva sa násilím, deštruuje „hrdú demokratickú ideológiu, ktorá urobila z presvedčania občiansku a politickú bohyňu“¹³. Veľmi presne to vyjadřila Martha Nussbaum: „*Oblaky*... nám prekladajú obraz

¹² D. O'Regan: *Rhetoric, Comedy, and the Violence of Language in Aristophanes' Clouds* (New York : Oxford University Press, 1992, s. 30).

¹³ *Ibid.*, s. 120.

súkromného hedonizmu, ktorý je ľahostajný k rozumu a dokonca aj k sympatii. Títo muži, keď majú možnosť voľby, sa jednoducho nestarajú o nič iné, len o svoje uspokojenie. A v prípade, že by sme sa príliš rýchlo cítili lepšími, než sú oni, *Oblaky* tvrdia, že my, diváci, nie sme iní. Všetci sme len *eurypróktoi*, pasívne čakajúci na rozkoš.“¹⁴

Na záver sa ešte pokúsim vysvetliť, prečo si postavy nadávajú do buzerantov a vyťahajú rití (*eurypróktoi*), čo znie pre dnešného diváka a čitateľa zrejme pomerne vulgárne, ale predovšetkým cudzo a nepochopiteľne. Pre Grékov bol totiž pri sexuálnom styku dôležitejší protiklad medzi aktivitou a pasivitou než medzi heterosexuálnym a homosexuálnym stykom. Skvele to vysvetlil Michel Foucault, ktorý opisuje chápanie telesnej lásky v gréckej kultúre na základe princípu „izomorfizmu medzi sexuálnym vzťahom a vzťahom sociálnym. Tým treba rozumieť, že sexuálny styk – myslený vždy na základe modelového aktu penetrácie a polarít stavajúcej proti sebe aktivitu a pasivitu – sa vníma ako niečo, čo je typovo totožné so vzťahom medzi nadradeným a podradeným, medzi tým, kto vládne, a tým, kto je ovládaný, tým, kto podriaďuje, a tým, kto je podriadený, so vzťahom medzi víťazom a porazeným. Praktikovanie slasti sa reflektuje prostredníctvom rovnakých kategórií ako pole sociálneho súperenia a hierarchií: ide o analógiu v agonistickej štruktúre, v opozíciách a diferenciáciách, v hodnotách pripisovaných úlohám oboch partnerov. Z tohto východiska môžeme pochopiť, že v sexuálnom správaní existuje úloha, ktorá je sama o sebe čestná a ktorá

sa plným právom valorizuje: je to úloha spočívajúca v tom, že dotýčný je aktívny, že dominuje, že penetruje, a tým uplatňuje svoju nadradenosť. (...) Všetko, čo by v rámci sexuálneho správania mohlo vtisnúť slobodnému mužovi – a tým skôr takému mužovi, ktorý vzhľadom k svojmu pôvodu, bohatstvu a prestíži zaujíma, alebo by zaujímať mal, popredné miesto medzi ostatnými – bilag podradenosti, podliehania cudzej nadvláde či prijatej služobnosti, môže byť naproti tomu pokladaný len za hanebné: a hanba je o to väčšia, ak sa ako poslušný predmet slasti prepožičiava slasti druhého“¹⁵.

SOKRATES:

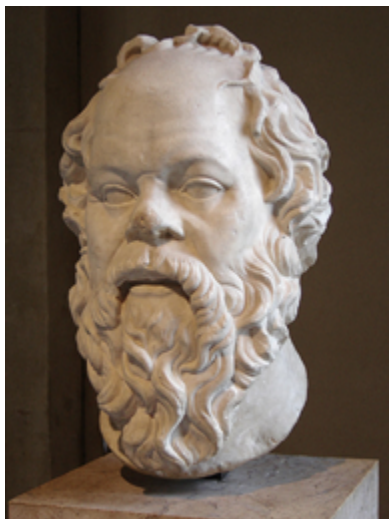
*Keď pozrel si niekedy na nebo,
už videl si určite oblak,
čo vyzeral napríklad ako býk,
vlk, kentaurus alebo medveď?*

¹⁴ M. Nussbaum: *Aristophanes and Socrates on learning practical wisdom*. In: *Yale Classical Studies* 26 (1980): 43 – 97.

¹⁵ M. Foucault: *Užívání slasti. Dějiny sexuality II* (Praha: Herrmann & synove, 2003, s. 285 - 286).

... aj ja som mal kedysi v mladosti lenivý jazyk a ruky, ktoré konali. Zo skúsenosti som však pochopil, že všetkému vládne jazyk, nie činy.

Sofokles: *Filoktetes*, ver. 96 – 99

Sokrates

SOKRATES: ... preto sa fa pýtam, aká je vlastne moc rečníctva. Keď ju totiž takto pozorujem, javí sa mi jej veľkosť takmer nadľudská.

GORGIAS: Tak aby si vedel, Sokrates, obsahuje a má pod svojou mocou takmer všetky ostatné umenia. Podám ti o tom dôležitý dôkaz: často som navštívil so svojím bratom aj s inými lekármi nejakého chorého, ktorý nechcel ani vypíť liek, ani sa dať lekárovi rezať alebo páliť. A keď ho lekár nemohol presvedčiť, ja som ho presvedčil, a to jedine svojím rečníckym umením. A takisto tvrdím: keby v rečníctve školený muž prišiel spolu s lekárom do ktoréhokoľvek mesta a keby sa malo rečníckym zápasom rozhodnúť na sneme alebo v niektorom inom zhromaždení, ktorého z oboch treba zvoliť za lekára, lekár by sa vôbec neuplatnil, ale zvolili by toho, ktorý vie prehovoriť, keby chcel. A keby zápasil

s ktorýmkoľvek iným odborníkom, rečník by svojím umením presvedčiat dosiahol, že by ho skôr zvolili než kohokoľvek iného; lebo nie je nijaký odbor, v ktorom by v rečníctve školený muž nevedel presvedčivejšie hovoriť pred množstvom ľudí ako ktokoľvek iný z odborníkov. Taká veľká je moc tohto umenia; treba však, Sokrates, používať rečníctvo ako ktorýkoľvek iný druh zápasenia. Iné druhy zápasníctva sa totiž takisto nesmú používať proti všetkým ľuďom preto, lebo sa niekto naučil dobre boxovať, zápasíť a bojovať so zbraňami, takže má prevahu nad priateľmi a nepriateľmi; to však nesmie byť dôvodom, aby priateľov bil, bodal a zabíjal. A ak niekto navštevoval palestru a stal sa dobre vytrénovaným päsťiarom a potom mláti otca, alebo matku, alebo niektorého zo svojich príbuzných či priateľov, netreba preto, pri Diovi, nenávidieť učiteľov gymnastiky a boj so zbraňami a vyháňať ich z miest. Títo totiž zverili svoje umenie žiakom, aby ho spravodlivo používali proti nepriateľom a naničhodníkom, a to na obranu, a nie na útok. Oni to však obrátili a nesprávne používajú svoju silu a svoje umenie. Nie sú teda učiteľia zlí, ani ich umenie nemá na tom vinu, ani nie je preto zlé, ale podľa mňa tí, ktorí ho nesprávne používajú. To isté platí aj o rečníctve. Rečník je totiž schopný hovoriť ku všetkým ľuďom a o všetkom, takže skrátka môže presvedčiť množstvo, o čom len chce; preto však nesmie zbavovať vážnosti lekárov – iba že by mal moc to urobiť – ani ostatných odborníkov, ale treba aj rečníctvo používať spravodlivo, ako každý druh zápasenia. Ak sa však niekto stal rečníkom a potom zneužíva svoju schopnosť a svoje umenie, potom, myslím, nesmieme nenávidieť jeho učiteľa a vyháňať ho z miest. Tento muž totiž zveril svoje umenie, aby ho spravodlivo používal, onen ho však používa opačne. Kto ho teda používa nesprávne, zasluhuje si, aby ho ľudia nenávideli, vyhánali a zabíjali, ale nie jeho učiteľa.

Platon: *Gorgias*, 456a – 457c

SOKRATES: Nuž taká je dôležitá činnosť babíc, a predsa menej dôležitá než moja. Ženám sa totiž nestáva, že by raz rodili len preludy a inokedy zasa skutočné deti a že by sa oboje nemohli ľahko rozoznať. Keby sa to stávalo, bola by to najväčšia, najkrajšia úloha babíc rozlišovať, čo je pravdivé a čo nie; alebo nemyslíš?

TEAITETOS: Pravdaže.

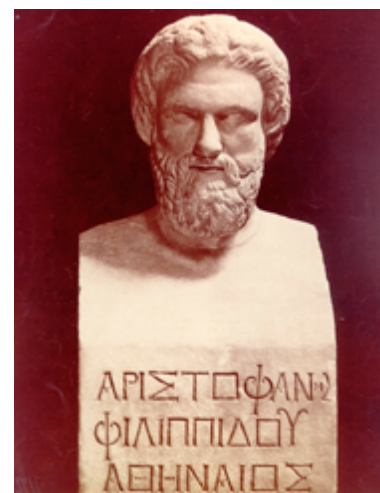
SOKRATES: O mojom babickom umení platí napokon to isté, čo o nich. Líši sa od nich len tým, že pomáha k pôrodu mužom, a nie ženám a pozoruje ich rodiace duše, a nie ich telá. Najdôležitejšie na mojom umení je však to, že môže v každom prípade skúšať, či myseľ mladého človeka rodí prelud a niečo nepravdivé, alebo niečo plné života a pravdivé. Tú vlastnosť mám totiž ako babica; sám nie som schopný rodiť múdrosť a mnohí mi už vyčítali, že sa druhých vypytyjem, ale že sám nevyjadrujem vlastnú mienku o nijakom predmete, pretože neviem povedať nič múdre, a to mi vyčítajú právom. Príčina toho je táto: boh ma núti pomáhať na svet pravde, ale rodiť mi zabránil.

A tak teda sám nie som múdry, ani sa nemôžem preukázať nijakým múdrom vynálezom, ktorý by bol plodom mojej duše. Z tých však, ktorí sa so mnou stýkajú, javia sa niektorí spočiatku celkom nevedomí, no čím sú so mnou dlhšie, robia všetci, ktorým to boh dožičí, úžasné pokroky, ako sa to zdá im samým i ostatným; a je zjavné, že sa odo mňa nikdy nič nenaučili, ale sami v sebe našli a zo seba zrodili mnoho krásneho. Pôvodcom tohto rodenia je boh a ja.

Platon: *Teaitetos*, 150a – 150d

Toto je to, čo ničí dobre spravované mestá a domy smrteľníkov, až príliš zvodné slová (logoi).

Euripides: *Hippolytos*, ver. 486 – 87

Aristofanes

Ignorovanie intelektuálneho, rétorického a politického pozadia Aristofanových vtipov znamená ich nepochopenie a prehliadanie jeho účasti na intelektuálnom kvasení vtedajšej doby. Zároveň si však treba uvedomiť, že vtipy sú to, o čo ide; Oblaky sú sériou vtipov, dlhých aj krátkych, vulgárnych aj sofistických. Politické, spoločenské a filozofické problémy týkajúce sa logu sú konfrontované s prostriedkami komédie a tento fakt nielen ovplyvňuje formu a obsah Oblakov – od jednotlivých veršov, scén až k celku hry –, ale tvorí ich zmysel. Oblaky sa ukazujú ako dielo impozantnej tematickej jednoty, ktoré integruje fantáziu, slovné hračky, obscénosti a vtipy všetkých druhov, ktoré štruktúruje skúmanie logu ako sériu bujarých konfliktov medzi komédiou a filozofiou, medzi (komicky definovaným) „komickým“ a „filozofickým“

človekom, a, ak to krajne zjednodušíme, medzi intelektom a falusom, myslením a klobásou.

D. O'Regan: *Rhetoric, Comedy, and the Violence of Language in Aristophanes' Clouds*, s. 5

Grécke podstatné meno nómos a sloveso nomísdēn, často preložiteľné ako „zákon“, respektíve „myslieť“, označujú tradičné zvyklosti nejakej spoločnosti vrátane ústavy, písaného zákona, náboženského uctievania, administratívnych postupov, domniek, presvedčení, pravidiel správania, všeobecne akceptovaných hodnôt a dokonca aj jazykového používania. Všetko kritické uvažovanie o čomkoľvek, či sa týkalo prírody, alebo človeka, sa muselo dostať do istej miery do konfliktu s nómos; to znamená, že obyčajný neteoretizujúci človek ho musel pocíťovať ako ohrozenie svojej bezpečnosti.

K. J. Dover: *Aristophanic Comedy*, s. 109 – 110

... zmenené postavenie logu, to, že sa fakticky rovná násiliu, a absolútne amorálne, egoistické dôvody jeho využitia sa stali bežnou skutočnosťou. Politické a sociálne dôsledky takéhoto logu sú zrejmé. Takáto moc vysáva poslucháčov súhlas so zmyslom, takže slovo sa stáva zákernejšie a v istom zmysle strašnejšie než „tyrania“ meča, ku ktorej ju Sokrates ironicky prirovnal v Gorgiovi. Občania v rámci polis majú teraz rovnaký osud ako tí, ktorí sú mimo mesta: sú potenciálnymi otrokmi, jednotlivci aj kolektívne sú vystavení novému druhu násilia. Staré chápanie spoločenskej zmluvy, založené na útlaku prostredníctvom bia (sily, násilia) v rámci spoločenskej jednotky, a jej substitúcia logom, je rozleptané. Ideológia demokracie, ktorá propaguje oddanosť slovu, chápanému ako protiklad voči sile, sa zdeformovala. Rovnoprávnosť týkajúca

Sokrates (v koši) zosmiešňovaný v Aristofanových *Oblakoch*

sa verbálneho prejavu (isegoria), ktorá vyjadrovala rovnosť občanov v demokracii, sa stáva nástrojom „tyranie“. Pretože logos, ktorý je vodcom duše (psychagogos), destabilizuje súkromné a verejné vzťahy; jeho vláda nad individuálnou dušou sa hypertrofované prenáša do politickej moci. Jazyk nahradzuje ozbrojenú tlupu a stáva sa najefektívnejším prostriedkom na získanie absolútnej moci. Stáva sa, ako vloží Platon do úst Gorgiovi, „najväčším dobrom a zároveň príčinou, že mu ľudia ďakujú nielen za svoju slobodu, ale aj za to, že môžu vládnuť nad druhými, každý vo svojom štáte. (...) A vďaka tej istej moci [rétoriky] lekár bude tvojím sluhom, aj učiteľ gymnastiky a u obchodníka sa ukáže, že nezarába peniaze pre seba, ale pre druhého: pre teba, pre človeka, ktorý vie hovoriť a presvedčať dav“. Dôsledky sú zrejmé: súbežnou s verejným strachom z narastajúcej moci logu, ktorý si jednotlivci zmonopolizovali ako svoj nástroj, bude erózia jeho privilegovaného morálneho a občianskeho statusu; takýto logos už nemôže požadovať väčší rešpekt než zbrane moci, s ktorými (metaforicky) splynul.

D. O'Regan: *Rhetoric, Comedy, and the Violence of Language in Aristophanes' Clouds*, s. 15 – 16

Keď sa [syrakúzske] tyran Dionyzios chcel dozvedieť, ako funguje aténsky štát, Platon mu vraj poslal Aristofanovo dielo... a navrhol mu, aby študoval jeho hry a naučil sa to týmto spôsobom.

Aristofanes: *Testimonia I*

Grécke sošky. Dvaja herci s komickými maskami, Louvre, Paríž

Vezmite si teda od začiatku, aké je obvinenie, čo dalo vznik mojej zlej povesti, ktorej uveril aj Meletos a podal na mňa túto žalobu. Akými rečami ma to osočovali moji ohovárači? Treba prečítať znenie ich žaloby, akoby to boli skutoční žalobcovia: „Sokrates je vinný a dopúšťa sa zločinu tým, že skúma veci pod zemou i veci nebeské, horšej veci dopomáha k úspechu a aj iných učí to isté.“ Takáto je ich obžaloba; veď ste to aj sami videli v Aristofanovej komédii, ako sa tam akýsi Sokrates sem-tam vznášal a hovoril, že kráča vo vzduchu, a mnoho iného táral o veciach, ktorým ja vôbec nerozumiem. Nehovorím to preto, aby som podceňoval toto umenie, ak sa niekto v tom vyzná, – len nech ma Meletos neženie pred súd ešte aj s takýmto obvinením – lebo ja sa, občania aténski, naozaj nezaobieram takýmito vecami.

Platon: *Obrana Sokratova*, 19a – c

A pokiaľ ide o Aristofana, tohto rozjasňujúceho, komplementárneho ducha, vďaka ktorému odpustíme gréckej kultúre, že existovala, za predpokladu, že sme v celej hĺbke pochopili, čo tu všetko potrebovalo odpustenie a prikrášlenie, – tak neviem o ničom, čo by vo mne viac vyvolávalo sny o tom, čo Platon skrýval, a o jeho záhadnej povahe, ako onen šťastne zachovaný petit fait: že pod vankúšom jeho smrteľnej posteľe nenašli žiadnu „Bibliu“, nič egyptské, pytagorejské, platonské – ale Aristofana. Ako by dokázal dokonca aj Platon zniesť život – grécky život, ktorý zavrhol, – bez Aristofana.

F. Nietzsche: *Jenseits von Gut und Böse, Zweites Hauptstück*, §28

Áno, môžeme povedať, že aj skutočné mená nezriedka odkazujú skôr na všeobecno než na jednotlivé. Aristofanes chcel pod menom Sokrates vysmiať a upozorniť na pochybnosť nielen samotného Sokrata, ale všetkých sofistov, ktorí sa miešali do výchovy mládeže. Jeho témou bol nebezpečný sofista, ktorého len nazval Sokrates, pretože mal takúto povest'. Preto má jeho postava množstvo črt, ktoré sa na Sokrata vôbec nehodia; takže skutočný Sokrates sa pokojne mohol v divadle postaviť, aby ho porovnali s postavou Sokrata! Absolútne však nechápeme podstatu komédie, ak tieto nehodiace sa črty považujeme len za svojvoľné ohováranie, a nedokážeme pochopiť, čím v skutočnosti sú, že sú rozšírením jednotlivého charakteru, povýšením osobného na všeobecné!

G. E. Lessing: *Hamburgische Dramaturgie*, 91

Keď sa spartský kráľ Archidamus pýtal Tukydidu, ktorý bol dlhý čas politickým rivalom Perikla, kto je lepší zápasník, Perikles alebo on, Tukydid mu odpovedal: „Vždy, keď ho pri zápasení povalím, úspešne popiera, že spadol, a presvedčí všetkých, ktorí to videli.“

Plutarchos: *Perikles*, 8.4

Hlavný znak tohto fenoménu [sofistického hnutia] nájdeme vo fakte, že ovplyvnil značnú časť ľudí, ktorých si sofisti buď získali, alebo v nich vzbudili obranný odpor. Doktríny sofistov neboli žiadnou ezoterickou vedou. Mnohé z ich myšlienok, ktoré boli dobre uspôsobené na to, aby sa chápali povrchno, čo znamená, aby sa popularizovali, prenikli do mysli ľudí takmer bez toho, aby si to všimli. Vplyv ekonomických cieľov a hodnôt by nezískal takú silu, ak by učenie sofistov nespôsobilo, že Aténčania mali absolútne praktické a oportunistické názory a začali pochybovať o mnohých tradičných hodnotách. Konkrétne reakcie na učenie sofistov nájdeme u rôznych vtedajších autorov, ako sú Herodotos a Tukydidés, Sofokles a Euripides. Avšak najväčší a najtragickjší dôsledok nemá nič spoločného s literatúrou; samozrejme, že mám na mysli Sokratovo odsúdenie. Žiaden iný zdroj tak jasne neuvádza ako Aristofanove Oblaky, že je správne pozeráť sa na Sokratovu smrť ako na výsledok odporu k hnutiu, ktoré, aj napriek výrazným vnútorným odlišnostiam, môžeme chápať ako jednotné, myslím tým aktivitu „sofistov“. Pre mnohých Aténčanov duch tohto hnutia najlepšie, zrejme aj najpodivnejšie a v najprovokujúcejšej forme, ilustroval Sokrates. Rovnaký názor (aj keď dôraz je položený na politický aspekt) mal o mnoho rokov neskôr aj Aischines, keď občanom adresoval nasledujúce slová: „Zabili ste sofistu Sokrata, pretože sa dokázalo, že bol učiteľom Kritia, jedného z tridsiatich tyranov, ktorí potlačili demokraciu.“

Je dobre známe, že Platonov Sokrates vo svojej obhajobe poukázal na svojho nepriateľa, ktorý napísal Oblaky, avšak Platon, keď písal Symposion, len ťažko veril tomu, že Aristofanes bol v nejakej významnej miere spoluvinníkom, aj keby nedobrovoľným spoluvinníkom, nešťastia, ktoré postihlo jeho drahého učiteľa. Túto zjavnú zmenu úsudku môžeme zrejme vysvetliť zmenou všeobecnej mienky a predovšetkým zmenou postoja Aténčanov voči Sokratovmu učeniu. V tomto ohľade znamenala vláda tridsiatich tyranov veľký rozdiel. Komédia z roku 423 sa stala súčasťou tragédie roka 399, ale stále zostala komédiou, inak povedané, zo svojej podstaty nezodpovedným dielom poézie. Platon na to nikdy nezabudol. My sa však musíme pýtať, prečo bol v tejto hre zo všetkých ľudí práve Sokrates vybraný za predstaviteľa hnutia (ktoré je rovnako zle pochopené a skutočne nesprávne zobrazené), pričom Platon ho opisuje ako najnáruživiejšieho a najnezmieriteľnejšieho nepriateľa tohto hnutia, ako skutočného intelektuálneho odporcu starších, umiernených sofistov, ako bol Protagoras a Gorgias, aj mladších radikálov, ako bol Trasymachos a Kallikles (...) Odpoveďou na túto otázku bol často výzor a správanie skutočného Sokrata. Zdá sa, že bol prirodzene vhodným objektom výsmechu, tým viac, že žiaden iný filozof nebol verejnosti taký známy ako tento muž, ktorý na ulici alebo v palestre začínal rozhovor s najrôznejšími typmi mužov a mladíkov, ktorý tak trochu otravoval každého, kto sa chcel starať o svoje záležitosti. Toto vysvetlenie však nie je dostatočné, ak si uvedomíme, že Oblaky vystavujú na posmech Sokrata, ktorý nikdy neexistoval, a prehládajú niektoré najočividnejšie črty, neobyčajné aj znepokojujúce, historického Sokrata. Tvrdilo sa, že Sokrates Oblakov vôbec nie je Sokrates, ale len

príklad komického typu „sofistu – šarlatána“; ale ani toto nemôžeme prijať ako úplné vysvetlenie. Sokrates ako postava komédie má nepochybne črty, aj keď prehnané, ktoré sa hodia Sokratovi oveľa viac ako sofistom. Len on, ktorý nikdy neučil za peniaze a chodil bosý, a nie elegantní sofisti, mohol byť zobrazený ako hladujúci žobrák. K jeho učeniu odkazuje ono „poznaj sám seba“, ktoré sa Strepsiades naučil používať ako maximu. V hre sú ešte ďalšie narážky, ale to, čím sa Sokrates v Oblakoch zaoberá predovšetkým, má skutočne len veľmi málo spoločného s historickým Sokratom. Je to skôr zo žartu než s nejakým zvlášť ofenzívnym zámerom a v každom prípade ďaleko od pravdy, že Sokrates a jeho žiaci sú opísaní ako prekrúcači slov pri diskusii alebo ako divní pozorovatelia neba a hviezd, ktorí nie sú v kontakte s reálnym životom. Títo sofisti sú vo všeobecnosti predstavení ako tárajovia a tlčhubovia a ich hlavným odborom je hašterenie. Obe tieto aktivity, akokoľvek typické pre Sokrata komédie, „táranie“ a „meranie vzduchu“, pričítali aj reálnemu Sokratovi, ale to sa mohlo stať až pod vplyvom Oblakov. Uctievanie Éteru a Oblakov a popieranie existencie Dia sú v inej rovine. Nič viac neospravedlňuje konečné potrestanie v hre a nič nemalo, ako sa ukázalo, horšie dôsledky na skutočný osud Sokrata než fakt, že títo myslitelia „škodili aj bohom“. Dostatočne významné je už to, že sú to posledné slová, ktoré Strepsiades povie, než zbor opustí scénu. Toto všetko, samozrejme, implikuje všeobecné nepochopenie Sokrata, ani nie na strane autora, pretože on to musel vedieť lepšie, ale na strane publika, pre ktorého intelekt a vkus písal, bežných občanov s ich tradičnými náboženskými názormi a citmi. Je nepochybné, že verejná mienka – a nie bez istej oprávnenosti – pokladala Sokrata za niekoho, kto podrýva tradičné presvedčenia. Vo svojej poslednej chvíli si spomenie na kohúta, ktorého dlhuje Asklepiovi; nech to znamená čokoľvek, muž, ktorý zomrel s týmito slovami, rozhodne nebol ateista ani nepohrdal rituálmi verejného uctievania bohov. Jeho etický racionalizmus ho však naučil počúvať hlas svojho vlastného rozumu a skutočne to bol „boh v nás“, ktorý bol tou hlavnou hybnou silou v mužoch ako Sokrates a Euripides, ktorá postupne zničila poriadok olympských bohov. Bez toho, aby chápali, čo sa deje, ľudia dostali strach. Z tohto dôvodu v Oblakoch cítime ovzdušie procesov, v ktorých bol Anaxagoras a ďalší jemu podobní v tomto období obvinení z bezbožnosti.

Postavy hercov komédie, terrakota
(3 sošky vľavo Rimania, 1. stor. n. l.,
2 sošky vpravo Etruskovia 2. stor. p. n. l.)

Identifikácia Sokrata so sofistami, aj keď na prvý pohľad prekvapivá, sa stane o niečo pochopiteľnejšou, ak si spomenieme na tie stránky ich metód a ich príspevky k vývoju gréckeho myslenia, ktoré sú v istom zmysle podobné, – dialektika, odpor voči starému náboženstvu, útoky na tradičné názory, zásada poznania a hodnotenia vlastného človeku. Z tohto všetkého hra spomína len niekoľko povrchných črt,

ale možno dostatok na to, aby nám dovolili pochopiť skutočný autorov zámer. V súlade s populárnymi mylnými predstavami, v súlade tiež s prirodzenou túžbou autora komédií čo najviac zosmiešniť „filozofov“, aj keď zároveň z toho dôvodu, aby kritizoval takéhoto ducha skôr než človeka, Aristofanes zaútočil na Sokrata ako na skutočného sofistu, ako na inkarnáciu všetkých sofistov. V. Ehrenberg: *The People of Aristophanes* s. 273 – 276

Martin Čičvák

(režisér, dramatik)

V roku 1999 absolvoval odbor divadelnej réžie na brnianskej JAMU v ateliéri prof. Alojsa Hajdu. Jeho razantná réžia a vyhranený štýl žali úspechy aj vo Veľkej Británii. Na Dartington College of Arts inscenoval vlastnú verziu *Slúžok* J. Geneta, za ktorú získal prestížnu Cenu kritiky na divadelnom festivale v Edinburhu (1996). Jeho hru *Dom, kde sa to robí dobre* uviedli v anglickom Norwich Playhouse (v réžii A. Coopera), následne ju sám naštudoval v londýnskom Grace Theatre (1998 – cena Critic's Choice časopisu Time Out). *Dom, kde sa to robí dobre* vzápätí

inscenovali v Košiciach, Budapešti, Novom Sade, v Lotyšsku, Poľsku, Holandsku...

V rokoch 1999 – 2004 pôsobil ako interný režisér činohry Národného divadla Brno. Za svoju prvú réžiu Bernhardovej hry *Immanuel Kant* získal Cenu Alfréda Radoka – talent roka 1999.

Od roku 2001 pôsobí ako kmeňový režisér pražského Činoherného klubu a intenzívne spoluprotvára novú tvár tohto kultového divadla: Büchnerov *Wojcek* (2000), trilógia Suchovo-Kobylna *Proces* (2001), dve hry J. Fosseho *Jmén. Noc zpívá své písně* (2004). Jeho inscenácia Molièrovho *Mizantropa* (2002) pomohla Činohernému klubu získať elitnú Cenu Alfréda Radoka v kategórii Divadlo roka.

Ako hosťujúci režisér inscenoval v pražskom Národnom divadle Brechtovho *Dobrého človeka zo Sečuanu* (2003) a v Činohre Slovenského národného divadla inscenoval hru Rolanda Schimmelpfenniga *Arabská noc* (2004), Schillerove *Úklady a láska* (2007), hru *Leonce a Lena* (2008) G. Büchnera, Brechtovu *Matku Guráž* (2009). Inscenácie získali cenu Dosky v kategórii Inscenácia sezóny (*Arabská noc*), Kostýmy (*Úklady a láska*) a Scéna (*Leonce a Lena*).

V roku 2005 inscenoval novú Schimmelpfennigovu hru *Žena z minulosti* v slovinskom Národnom divadle v Lublani. Od roku 2004 pravidelne spolupracuje aj s bratislavským Divadlom Aréna. Pod spoločným názvom Špinavá trilógia tu inscenoval v slovenských premiérach hry *Koza, alebo kto je Sylvia* E. Albeeho, *Tatoo* I. Bauersimu a *Rodinná slávnosť* podľa rovnomenného filmu T. Vinterberga. V roku 2006 inscenoval v Aréne hru V. Klimáčka *Dr. Gustáv Husák*.

Martin Čičvák patrí medzi najvýraznejších a najplodnejších súčasných divadelných tvorcov. Za desať rokov vytvoril viac než 50 divadelných inscenácií, na ktorých sa zväčša podieľal aj autorsky (ako prekladateľ, autor dramatisácie, divadelnej adaptácie). V septembri 2010 mala slovenskú premiéru inscenácia oboch častí Goetheho *Fausta* v preklade Milana Richtera, za ktorú bol Martin Čičvák nominovaný na ocenenie Dosky za najlepšiu réžiu sezóny. V roku 2011 inscenoval v činohre pražského Národného divadla Shakespeareovho *Kupca benátskeho*. Od začiatku svojej divadelnej tvorby Martin Čičvák spolupracuje s vlastným tímom: s dramaturgom Martinom Kubranom, s výtvarníkmi Tomom Cillerom, Marijou Havran a s nemeckou scénografkou Ninou A. Stillmark. Martin Čičvák žije s manželkou a synom Viktorom v Prahe pod impozantným Vyšehradom.

Juraj Benčík

(herec)

Narodil sa 15. 1. 1967 v Trnave. Absolvoval herectvo na Vysokej škole múzických umení v ročníku Božidary Turzonovovej. Počas svojej profesionálnej kariéry pracoval v divadlách v Martine, vo Zvolene, v Banskej Bystrici i v divadle LUDUS. Istý čas sa realizoval ako umelec v slobodnom povolaní. Spolupracoval aj s mímom Milanom Sládkom v jeho súbore v Aréne. Je spoluautorom viacerých projektov (ako napríklad *Perníková chalúpka* – adaptácia rozprávky pre deti, Divadlo Martin 1991, *Ticho, prosím!* – autorská inscenácia, Divadlo LUDUS Bratislava 1995, *Cyrano de Cognac* – sólové pantomímy, Theatrium

Bratislava 2003, *Cirkus Insekt*, Štúdio pantomímy pri Divadle a.h.a. 2008, *DeuSEXmachina*, Štúdio pantomímy pri Divadle a.h.a. 2008, *Skúška orchestra*, Divadlo Malá scéna 2010 (autorstvo libreta pantomimickej inscenácie, réžia M. Sládek).

Od roku 2010 do 2012 pôsobil vo svetoznámom Cirque du Soleil v inscenácii *Corteo*. Zúčastnil sa na viacerých medzinárodných projektoch: v Berlíne roku 2004 otvorenie projektu Kulturjahr, kde ako reprezentant pri príležitosti vstupu SR do Európskej únie uviedol svoju autorskú sólovú pantomímu na motívy prvej knihy Biblie – Genesis a Beethovenovej Ódy na radosť *Vyhnanie z raja*. Vo Viedni v roku 2006 bol súčasťou rekonštrukcie pôvodného Mozartovho libreta a partitúry KV 446 *Pantomime* v inscenácii profesora Milana Sládka *Pantalone a Kolumbina*. Vo Washingtone v roku 2008 na festivale Eurokids uviedol na šiestich rôznych scénach desať predstavení svojej autorskej monodrámy s pantomímou a bábkou *Kapitán Pantho a papagáj Mimo*, najprestížnejšie z nich v hlavnej sále Kennedy Center. Momentálne pôsobí ako umelec v slobodnom povolaní.

Debris Company

sa venuje pohybovo-tanečnému fyzickému divadlu, akčnému umeniu a performance. Ich projekty vždy spája silný podklad, predloha či adaptácia. V expresívnych, kontrastných, citlivých, ale aj ostrých, vyhrotených pohyboch sa ukrýva silná téma, výpoveď a postoj tvorcov – hranice vedomia a nevedomia, dňa a noci, v ktorých zápasíme o svoje miesto, svoju existenciu. V predstaveniach sú často vyjadrené rozkolísané hodnoty, pochybnosti, vzťah muža a ženy, zamyslenia sa nad otázkami identity, historickej pravdy v úzkom prepojení na súčasnosť, rovnako sa však ich aktéri dokážu nadchnúť, byť optimistickí, tešiť sa zo života so všetkým, čo k nemu patrí. V Debris Company sa prepája hudba, pohyb, výtvarno a filozofia, nonverbálnosť pohybu a hudby sa v ich podaní mení na myšlienku. Telo tu funguje v erotickom zmysle, je zmyselné, ale aj krehké či naturálne. Formuluje zmysel a energiu. Jeho fyzickosť, obnaženosť a nedokonalosť stoja proti technicky dokonalým, neživým prístrojom, rekvizitám, no nespôsobujú disharmóniu, ale súhru, vzájomné reakcie, prepojenie.

Časopis Vlna / Dagmar Čiripová, Divadelný ústav – krátené

Na scéne pôsobia už od roku 1990 (pôvodne ako Hubris Company) a s krátkou prestávkou tvoria dodnes. Svoje predstavenia prezentovali vo viacerých divadlách a na festivaloch v Nemecku, Francúzsku, Belgicku, Maďarsku, Rakúsku, Slovinsku, Česku, Singapure, Bielorusku atď. V roku 2011 boli nominovaní v kategórii Najlepšia inscenácia s hrou MONO. Viac na www.kufrik.sk/debris

Stanislava Vičková

(nezávislá choreografka, tanečnica a tanečná pedagogička) Pedagogicky pôsobí na Slovensku i v zahraničí, ako choreografka spolupracuje na rôznych divadelných inscenáciách a medzižánrových podujatiach. Momentálne pôsobí v Debris Company, pre ktoré vytvorila choreografie *Soliloquy, Dolcissime Sirene, Ortopoetikum, Hexen, MONO* a iné. Spolupracuje s divadlom Skrat a s alternatívnym divadlom elledanse. V minulosti zbierala skúsenosti s osobnosťami ako D. Zambrano, S. Paxton, J. Hamilton, F. Vogels, O. Soulimenko, L. Nelson, H. Diaznas, M. Kozánek, M. Poláková, M. Lipsker a i.

V Japonsku získala významnú cenu poroty SAITAMA International Dance 2002. V roku 2006 bola nominovaná na ocenenie Philipp Morris Kvet baletu za interpretáciu a v roku 2009 získala ocenenie TAOS: tanečná osobnosť sezóny – za spoluvytvorenie a interpretáciu postáv v predstavení *Jablko* (elledanse) a za postavu vytvorenú a interpretovanú pre predstavenie *Hexen* (Debris company). V roku 2012 získala 3. miesto na súťaži choreografických miniatúr za choreografiu *Rose* pre súbor Balet Bratislava v srbskom Belehrade.

Jozef Vlk

(autor, režisér, skladateľ, hudobník, performer, producent v slobodnom povolani) Po založení divadelnej skupiny Hubris (neskôr premenovanej na Debris) absolvoval niekoľko hudobno-divadelných štipendií. Ako režisér a autor hudby k projektom v rôznych oblastiach spolupracoval s viacerými významnými osobnosťami na rôznych domácich a medzinárodných hudobných a divadelných projektoch, s úspechom uvádzaných doma, ale aj za hranicami Slovenska. V súčasnosti sa pohybuje väčšinou v oblasti súčasnej a elektronickej novej hudby, súčasného tanca, divadla a filmu.

Je organizátorom divadelných udalostí a festivalov v Bratislave. V rokoch 2004 (*Double Evening – Sectio*), 2009 a 2011 bol nominovaný na cenu DOSKY v kategórii Najlepšia hudba k inscenácii, v roku 2008 získal ocenenie za najlepšiu hudbu k inscenácii, minulý rok získal podobné ocenenie na Ostravare v Ostrave. V rokoch 2003 – 2004 režíroval stredometrážny tanečný film *Deň*. Ako režisér, producent a skladateľ pôsobí zároveň vo svojom projekte Debris Company – fyzickom divadle, s ktorým brázdí už niekoľko rokov európske aj mimokontinentálne vody. Zároveň sa venuje svojmu hudobnému projektu Double Affair.

Poznámka k prekladu

Aristofanove Oblaky vznikli takmer pred 2 500 rokmi a sú úzko zviazané s vtedajšou aténskou spoločnosťou a kultúrou. Sú plné slovných hračiek, využívajúcich možnosti starej gréčtiny. Mojm hlavným cieľom pri prekladaní bolo sprostredkovať jednotlivé obrazy, dialógy a, samozrejme, predovšetkým vtipy tak, aby boli bežnému divákovi jasné, aby k tomu nepotreboval poznámky pod čiarou. Keďže ide o preklad pre divadlo, kde nie je možné divákovi nič vysvetľovať, výsledný text vyzerá trochu inak, ako keby to bol preklad, ktorý má byť publikovaný knižne. Britský klasický filológ a odborník na grécku tragédiu a komédiu Alan Sommerstein preložil Aristofanove Oblaky dvakrát – prvý preklad pre Penguin Classic vyšiel v roku 1973, jeho revidovaná verzia v roku 2002, pričom v tejto revidovanej verzii má 157 poznámok, vysvetľujúcich zmysel textu, v druhom preklade, ktorý vyšiel v roku 1982 (vydavateľstvo: Aries and Philips), majú jeho vysvetľujúce poznámky k prekladu vyše 70 strán. Niečo podobné si v preklade pre divadlo, samozrejme, nemôžem dovoliť. Ak by divák potreboval počas, predpokladajme, 2,5-hodinového predstavenia vysvetlenie 157-krát, štatisticky by niečomu nerozumel každú minútu. Pri takzvanom „korektnom“ preklade po slovách či veršoch alebo vetách by divák či čitateľ okrem toho zostal ochudobnený takmer o všetky vtipy a slovné hračky. Preto je môj preklad mimoriadne voľný – podstatne voľnejší než starý slovenský preklad Miloslava Okála alebo český preklad Jana Šprincla, ktorý, mimochodom, na mnohých problematických miestach kopíruje Okálove riešenia, a je voľnejší než všetky mne dostupné nemecké a anglické (britské aj americké) preklady, snád s výnimkou amerického prekladu Williama Arrowsmitha.

Prvou voľbou bolo, či vôbec prekladať Oblaky vo veršoch. Súčasné britské aj americké preklady sú väčšinou prozaické, pričom zbory prekladajú rýmovane ako songy. A veršované preklady nezachovávajú rytmy a metrá originálu. Nakoniec som sa rozhodol prekladať Oblaky vo veršoch – myslím, že istá štylizácia jazyka nie je na škodu a často zvýrazňuje komiku situácie, navyše je veľký rozdiel, ak sa hovorí o prdení vo veršoch, či ak si postavy nadávajú do buzerantov vo veršoch, a nie v próze. Originál je rytmicky a metricky mimoriadne bohatý, čo som sa snažil zachovať, aj keď nie vždy kopírujem metrá originálu, išlo mi predovšetkým o to, aby fungovali po slovensky. Prvou a najzásadnejšou zmenou je, že namiesto jambického trimetra používam blankvers s občasnými rýmami či asonanciami. Táto voľba nie je dôsledkom nejakej teórie, prvých približne sto veršov som preložil v jambickom trimetri aj v blankverse a bolo jasné, že blankvers mi dáva väčšiu voľnosť a umožňuje väčšie priblíženie k hovorovosti. Medzi blankversy som vložil len tri jambické trimetre, keď Strepsiades klope na dvere mysliarne. Zbory som prekladal rýmovane ako songy a väčšinou som úplne nenapodobňoval metriku originálu, aj keď základný rytmus je často rovnaký, napríklad prvý zbor má daktylský rytmus, aj keď jeho metrická štruktúra je iná. Voľnejšie narábam s anapestom, napríklad v rozhovore argumentov, kde si vzájomne nadávajú. Keď som začal prekladať túto scénu, asi v polovici som si uvedomil, že to musím preložiť v istom zmysle ako rapový „battle“ s rýmami a asonanciami, preto je celá táto pasáž preložená dosť voľne.

Pokiaľ ide o intertextualitu, originál je plný narážok na Euripida a ďalších gréckych básnikov a dramatikov, ale aj na filozofov, napríklad Hippona, Diogena z Apollónie, Protagora, Gorgia alebo Prodika. Predovšetkým musím upozorniť, že som neprekladal narážky na filozofiu, pretože pre súčasné publikum to nie je postrehnuteľné ani zaujímavé. Napríklad argumenty sa nevolajú silnejší (kreittón logos) a slabší (hétton logos) argument, ako ich nazval Aristofanes, čím odkazoval na teórie sofistov. Moje pomenovanie Moralista a Populista je pre dnešného diváka pochopiteľnejšie a vychádza z toho, že aj silnejší (Moralista) argument je karikovaný. Okrem toho sa v priebehu hry v preklade spomína slabší argument ako zlý argument, čím chcem vyjadriť jeho dve stránky, je považovaný za argumentačne slabší a využíva sa v prípade argumentácie v prospech toho, čo je považované za nepravdu, alebo obhajoby pozície, ktorá nie je podľa všeobecnej mienky v práve. Rovnako napríklad v scéne, kde Sokrates vysvetľuje, prečo je zavesený vo vzduchu, neprekladám, že chce premiešať myšlienky s jemnými čiastočkami vzduchu, čo je parafráza na Diogena z Apollónie, ani neskôr neprekladám, že podobne ako zem aj žerucha vyfahuje vlhkosť. V súlade s tým, čo mi poskytuje slovenčina, a s miernym zosúčasnením postavy Sokrata prekladám, že mu myšlienky visia vo vzduchu, a Strepsiades v odpovedi nepopletie účinky žeruchy, ale hovorí o vode na mozgu a vymývaní hlavy. Keď Strepsiades spomína, čo píše básnici o oblakoch, neprekladám citáty z gréckej poézie, ale spomínam slávny Majakovského Oblak v nohavičiach a parafrázujem verše slovenských básnikov. Okrem toho som si dovolil preložiť zbor v súboji argumentov v rovnakom metre, ako má Kraskova báseň Otcova roľa. Niektoré Aristofanove narážky riešim scudzením, keď Strepsiades hovorí, že je to ako v antickej hre, niekedy jasnou zmenou štylistiky (Ach, mocní bohovia, ste bezcitní...). Niektoré narážky, bohužiaľ, zostali nepreložené, ale tiež som do prekladu vsunul niektoré narážky na súčasnosť, napríklad sú tam rozpoznateľné repliky z pomerne slávnych filmov.

Mierne som posunul aj metaforiku celej hry. Hlavný problém je, samozrejme, čo je postava Sokrata pre nás, koho dnes vysmíat v postave Sokrata, keďže sofisti nie sú súčasťou sveta dnešného diváka. Pre nás je Sokrates skôr reklamným a marketingovým mágom alebo „trénerom“ politikov či manažérov, možno trochu guru. Preto vkladám do jeho úst slová o nafukovaní vecí a podobne. A rovnako v súlade s týmto posunom som vystaval veľmi dôležitú slovnú hračku – vír/výr a kovekcia/konfekcia, ktorá mi potom umožňuje použiť slovné spojenia ako teplý kastról a predavači teplej vody ale aj: ... do starého železa odhodil som bohov. Vír sa povie po grécky dínos, čo zároveň znamená hrniec. Ono dínos evokuje Dia, preto si Strepsiades myslí, že nejaký príbuzný zbavil vlády Dia podobne, ako kedysi Zeus zvrhol Krona a predtým Kronos Urana. Navyše, ako upozorňuje Dover, prípona -ínos sa objavovala v známych vlastných menách, napríklad Filínos.

Mimoriadne voľne som prekladal aj pasáže – parabáza (monológy lídra zboru k publiku na konci prvého dejstva), monológ Moralistu alebo Strepsiadov monológ, keď zboru vysvetľuje, ako sa pohádal so synom –, kde sa spomína veľa dobových reálií, ktoré sa snažím niekedy vysvetliť alebo ich často nahradzujem súčasnými reáliami. Rovnako mnohé vlastné mená, ktoré Aristofanovi slúžili ako narážka, napríklad na korupciu,

nenechávam v texte a „interpretujem“ ich. Predkladaný text som očistil od niektorých narážok na súčasnosť, napríklad namiesto Sparty Brusel – tieto boli súčasťou textu, s ktorým sa skúšalo. Ponechal som však v rámci istého posunu hry, že Strepsiades na začiatku nadáva na demokraciu, a nie na vojnu, ako je u Aristofana, a namiesto otrokov sa sťažuje na zamestnancov a podobne.

Grécke mená prepisujem bez dĺžok, rovnako ako napríklad Július Špaňár vo svojom preklade Platóna, ktorý vyšiel v roku 1990 vo vydavateľstve Tatran. Nepovažujem to za najšťastnejšie riešenie, ale aspoň je dôsledné.

Prekladal som z vydania Kennetha Dovera, ktoré vyšlo v roku 1970 v Oxford University Press.

Na záver by som chcel ešte poďakovať knižnici SNG, ktorá mi pomohla pri zháňaní literatúry, a predovšetkým Petrovi Kitzlerovi z Kabinetu pro klasická studia FLŮ AV ČR, ktorý mi zapožičal množstvo literatúry, radil pri interpretácii textu, prečítal si celý preklad a pomáhal mi ho vylepšiť.

Peter Lomnický

Emil Horváth, Vladimír Obšil

Emil Horváth, zbor žiakov

Emil Horváth, Marián Geišberg

Emil Horváth, Alexander Bárta

Emil Horváth, Alexander Bárta

Jana Kohútová

Mitická

Na špičke
slovenskej scény.

TRENČIANSKE MINERÁLNE VODY

SOTHYS
ADVANCED
RESEARCH

NOVINKA

HYDRADVANCE™

90%

POCIT VÝŽIVENEJ POKOŽKY
A ODSTRÁNENIE JEMNÝCH
VRÁSOK Z DEHYDRATÁCIE PLETI*

Pokročilá hydratácia
GENerovaný program

Preukázaná účinnosť
v rekordnom čase!

Spoznajte zážitok absolútnej krásy
so Sothys Paris.

+34%

VIAC HYDRATÁCIE AJ
TÝŽDEŇ PO OŠETRENÍ**

2011 INNOVATION
PATENTED
BÖLETUS
EXTRACT

SOTHYS
PARIS

Exclusivement
en instituts & spas.

*Index spokojnosti. Subjektívne hodnotenie 20 osôb po 4 aplikáciách. **Priemer nameraný Corneometrom na 10 osobách.

SPA INŠTITÚT SOTHYS PARIS

Papraďová 5, 821 01 Bratislava, institut@sothys.sk, objednávky: 0905 236 193

www.sothys.sk

PARTNERI SND V SEZÓNE 2011/2012

Generálny partner SND

Partneri SND

Mercedes-Benz

Mitická

Mediálni partneri SND

aktuality.sk

TA 3

BRATISLAVA
RADIOPOINT
... s nami nie rozhodáme

MAN

.tasr.

TV

in.ba

kam do mesta

Bulletin Činohry Slovenského národného divadla

Zostavil

Peter Lomnický

Redakcia

Zuzana Barysz

Jazyková redaktorka

Dana Brezňanová

Fotografie inscenácie

Oleg Vojtišek

Grafický dizajn

IQ DESIGN Studio

Tlač

Patria I., spol. s r. o.

Cena

xy

Vydalo Slovenské národné divadlo, 2012.
www.snd.sk

V BULLETINOCH ČINOHRY SND BOLI PUBLIKOVANÉ OD SEZÓNY 2006/2007 TIETO DIVADELNÉ HRY

Viliam Klimáček **KTO SA BOJÍ BEATLES (With A Little Help From My Friends)**

Hra súčasného slovenského autora napísaná na objednávku dramaturgie Činohry SND,
slovenská premiéra v Štúdiu 7. apríla 2007

Peter Pavlac **PARTYBR/E/AKERS**

Hra súčasného slovenského autora upravená pre potreby Činohry SND,
slovenská premiéra v Štúdiu 19. mája 2007

Táňa Kusá **S MAMOU**

Hra súčasnej slovenskej autorky napísaná na objednávku dramaturgie Činohry SND,
slovenská premiéra v Štúdiu 8. júna 2007

Iveta Horváthová **FETIŠISTKY**

Hra súčasnej slovenskej autorky upravená pre potreby Činohry SND,
slovenská premiéra v Štúdiu 12. januára 2008

William Shakespeare **SKROTENIE ZLEJ ŽENY**

Kompletný preklad L. Feldeka na objednávku dramaturgie Činohry SND,
premiéra v historickej budove SND 19. januára 2008

Anton Pavlovič Čechov **TRI SESTRY**

Preklad V. Strniska,
premiéra v Štúdiu 29. marca 2009

Martin Kukučín **DOM V STRÁNI**

Dramatizácia P. Pavlaca napísaná na objednávku dramaturgie Činohry SND,
slovenská premiéra v Sále činohry 5. apríla 2008

David Gieselmann **PLANTÁŽ**

Preklad R. Olekšáka na objednávku dramaturgie Činohry SND,
slovenská premiéra v Štúdiu 28. marca 2009

Lev Nikolajevič Tolstoj **ANNA KARENINOVÁ**

Dramatizácia R. Poláka a D. Majlinga na objednávku dramaturgie Činohry SND,
slovenská premiéra v Sále činohry 13. júna 2009

Pavol Országh Hviezdoslav **HERODES A HERODIAS**

Nová textová úprava L. Feldeka, R. Poláka a M. Porubjaka
na objednávku dramaturgie Činohry SND,
premiéra v Štúdiu 14. novembra 2009

Alois a Vilém Mrštíkovi **MARIŠA**

Preklad a úprava V. Strniska,
premiéra v historickej budove SND 4. decembra 2009

Marius von Mayenburg **KSICHT**

Preklad R. Olekšáka na objednávku dramaturgie Činohry SND,
slovenská premiéra v Štúdiu 30. a 31. januára 2010

Anna Grusková **RABÍNKA**

Pôvodná rozhlasová hra súčasnej autorky upravená pre potreby Činohry SND,
slovenská premiéra v Štúdiu 3. a 4. marca 2012

Anna Jablonská **POHANIA**

Preklad E. Maliti-Fraňovej na objednávku dramaturgie Činohry SND,
slovenská premiéra v Štúdiu 24. a 25. marca 2012

Martin McDonagh **STRATIŤ RUKU V SPOKANE**

Preklad K. Mikulíkovej na objednávku dramaturgie Činohry SND,
slovenská premiéra v Štúdiu 2. a 3. júna 2012

Aristofanes **OBLAKY**

Preklad P. Lomnického na objednávku dramaturgie Činohry SND,
slovenská premiéra v Sále činohry 9. a 10. júna 2012

Emil Horváth, Marián Geišberg

ARISTOFANES OBLAKY

Hra

POSTAVY

STREPSIADES

FEIDIPIDES (Strepsiadov syn)

SLUHA (Xantias)

ŽIAK

SOKRATES

ZBOR OBLAKOV

MORALISTA (Dobrý argument)

POPULISTA (Zlý argument)

PRVÝ VERITEL (Pasias)

DRUHÝ VERITEL (Amyntias)

SVEDOK (Pasiov)

SOKRATOVÍ ŽIACI

Prvé dejstvo

Na scéne je Strepsiadov dom a oproti nemu Sokratova mysliareň.

Ešte je tma. Strepsiades leží v posteli, vedľa neho jeho syn Feidippides. V pozadí alebo v dome spí služobníctvo. Strepsiades sa neustále prehadzuje, nakoniec odhodí prikrývku a posadí sa.

STREPSIADES

Ach, mocný Zeus, ja už zas nemôžem spať. Božemôj, tá noc je nekonečná. A deň nikde. Kohúta počul som už dávno, ale všetci tu chrápu ďalej. Nová doba! Kedysi by si toto netrúfli. Tá naša demokracia, to je kríza. Úplný vrchol je, že normálny človek už nemôže tým zamestnancom nie to, že znížiť plat, no ani dať po hube. Hneď by išli štrajkovať. *Ukazuje na syna.* Zlatko tiež pred obedom nevstáva a spokojne si prdí do deky. Čo do jednej, nie, pán ich má až päť. Tak čo už, tiež si ešte pochrupkám. *Opäť sa zakryje a lahne si. Po chvíli odhodí prikrývku a opäť sa posadí.* Ako mám spať, ja chudák, keď ma kúšu tie konské výdavky a zožierajú dlžoby, čo som narobil. A prečo? No kvôli môjmu nevycválanému žriebäťu, tuto synátorovi. On nosí konský chvost a furt len jazdí na koňoch a tie kone úplne ho posadli. A ja po dvadsiatom vždy prestávam spať a roztrasený čakám na koniec mesiaca, keď platím úrok. *Kričí na sluhu, ktorý prichádza na zavolanie.* Ty, poď sem, chlapče, rozsvieť lampu a prines mi účty, nech si spočítam úroky a tiež, koľko komu dlhujem. *Sluha odchádza a vzápätí sa vracia s lampou a so Strepsiadovými účtami.*

No, tisícdrachiem Pasiovi. Čo? Na čo? Za čo som ich oplieskal? Ja somár, synovi som kúpil koňa. Z dobrého chovu. Keby som ja viac dbal na výchovu, nemusel by som si o stenu teraz plieskať sprostú hlavu.

FEIDIPIDES

Zo spánku.
Podvádzaš, Filon, vráť sa do dráhy.

STREPSIADES

Toto je to zlo, čo ma zničilo. Ešte aj v spánku sníva o koňoch.

FEIDIPIDES

Koľko kôl robím v týchto dostihoch?

STREPSIADES

Ty si už narobil dosť. Aký dlh ma ešte stíha okrem tamtoho? Ďalšie tri stovky Amyntiovi. Tie som dal za voz a dve kolesá.

FEIDIPIDES

Nechaj ho, chlapče, pekne vybehať a potom rýchlo domov do sucha.

STREPSIADES

Ja som už, chlapče, dávno na suchu. A stále zbiehajú sa veritelia, čo chcú, nech zaplatím im týmto domom.

FEIDIPIDES

Prebúdz sa.
Ty, oci, čo tu zase buntošíš? Prečo sa celú noc len prehadzuješ?

STREPSIADES

Aj v posteli ma žerie exekútor.

FEIDIPIDES

Nechaj ma spať, ty, veď je ešte noc...
Znova zaspí.

STREPSIADES

Len pekne spi, no nezabúdaj, že tie dlhy tebe spadnú na hlavu. Ach bože. Najradšej by som toho, kto ma dal dokopy s tvojou matkou, uškrtil. Nechápem, načo som sa oženil. Veď predtým bol môj život úžasný, sám sebe bol som pánom, slobodný, normálny sedliak, chlapec z dediny, kašlal som na nejaké móresy. Tak, neumýval som sa každý deň ani raz za týždeň, no všetkého som mal viac než dost – ovce, olivy aj včely. Ale potom som si zobral, ja sedlák, snobku z mesta. Fajnovku z fajnovej fajty, neter megapána – Megakla, čo bol synom starého Megakla. Vo svadobnú noc som páchol figami, vínom, vlnou, nadbytkom a ona voňavkami, šminkami, nenásytnosťou, luxusom a sexom. Ja netvrdím, že bola lenivá. Tak tkala – rada a dost, no moc rýchlo, až strčil som jej pod nos ten svoj odev: „Pozri sa na tú handru, nestojí to za to, odtkávaš mi rezervy.“ *Zdvihne ošúchaný odev a odhalí zjavne ochabnutý penis.*

SLUHA

V lampe už nie je kvapka oleja.

STREPSIADES.

A prečo zapaľuješ túto lampu, keď vieš, že pije viac než opilec? Pod sem, hneď schytáš! *Chce ho biť, ale sluha utečie.*

SLUHA

Nezachytil som, že prečo?

STREPSIADES

Lebo si dal hrubý knôt.

A potom sa nám, mne a mojej žene, narodil syn a prišli problémy. Pohádali sme sa už o meno – hneď chcela posadiť ho na koňa, tak trvala na mene, v ktorom je kôň – nemyslím, čo ja viem, Škrkoň –, ale po grécky – kôň sa grécky povie hippos –, navrhovala nóbl mená ako: Xant-hippos, Kall-ippides, Chair-ippos, ja som chcel, nech sa volá po dedovi, šetrne – Feidonides – slovensky syn škroba. Dlho sme sa hádali, nakoniec sme sa ale dohodli a nazvali ho Feidippides – teda syn koňošškroba. Od malička ho rozmaznávala. Vykladala mu: „Až vyrastieš, tiež budeš bohatý ako tvoj strýko Megakles a raz prívčalaš ako víťaz dostihov.

Ja som to skúšal inakšie: „Keď budeš veľký, z hôr kozy priženieš jak tvoj otec a budeš smrdieť kozinou.“ No mňa on ale nikdy nepočúval a doniesol sem ten svoj konský mor, čo zamoril môj dom, a peniaze začali cválať. Von! A preto teraz celú noc hľadám únik z tejto svojej dlhovej pasce. Nakoniec som našiel cestičku. Keby sa mi podarilo presvedčiť syna, nech sa po nej vydá, elegantne by som sa z toho dostal. Najprv ho ale musím jemnučko zobudiť, aby zase nemal zlú náladu. Feidippides, zlatíčko.

Jemne budí Feidippida, ktorý sa prebúda a pomaly vstane.

FEIDIPPIDES

Čo je zas, oci?

STREPSIADES

Podaj mi ruku. Pobožkaj ma a

FEIDIPPIDES

Čo sa deje, oci?

STREPSIADES

Najprv mi ale povedz: Máš ma rád?

FEIDIPPIDES

Isteže, oci. To mám prisahať? Na kone?

STREPSIADES

Kone nie. Už zosadni.

Tie tvoje kone ma sem dostali. Ak ma máš naozaj rád, prosím ťa, poslušni ma a urob, čo ti poviem.

FEIDIPPIDES

A čo mám spraviť?

STREPSIADES

Zmeň svoj život. Hneď!

A pôjdeš študovať tam, kam ti poviem.

FEIDIPPIDES

Tak čo to vlastne chceš?

STREPSIADES

A poslúchneš?

FEIDIPPIDES

Poslúchnem. Pri Bakchovi, bohu vína.

STREPSIADES

Vidíš ten domček s tými dvierkami?

Obaja vychádzajú von z domu a pozerajú sa na mysliareň.

FEIDIPPIDES

No, vidím, oci. A čo? Čo to je?

STREPSIADES

Mysliareň, kde sa mozgy sústredia. Tí muži sú fakt múdri... Napríklad tvrdia, a dokážu ti nahovoriť,

že nebo aj svet sú len obrovská pec, ktorá je tu všade okolo nás, my nie sme ľudia, ale uhlíky. Takže my nežijeme k pohrebu, ale len žeravíme pahrebu. A keď im dobre zaplatíš, tak ťa naučia, ako môžeš hocikoho presvedčiť, aj keď vôbec nemáš pravdu.

FEIDIPPIDES

Čo sú to za ľudia?

STREPSIADES

Ja teda neviem

úplne presne, jak sa volajú, no viem, že oni vedia. Oni ti dokonca povedia, že vedia. Proste sú múdri.

FEIDIPPIDES

Už viem. Podľa mňa ty myslíš

tých bosonohých hochštaplerov, tie nuly, tých tvarohových obsmrdačov, cmarové ksichty, čo k nim napríklad patria aj Sokrates a Chairefon.

STREPSIADES

Netrieskaj. Chováš sa jak malé decko. No keď ti aspoň trocha záleží na tom, že či tvoj otec bude mať čo do huby, vykašleš sa na kone a na tých svojich nóbl kamarátov a hneď sa pôjdeš učiť od tých tam v tej mysliareni.

FEIDIPPIDES

Ty ani párom koní ma nedostaneš k hentým zdochlinám.

STREPSIADES

Prosím ťa, veď ty si môj jediný syn. Čo myslíš, že ti chcem zle? Zapiš sa tam.

FEIDIPPIDES

A čo tam učia?

STREPSIADES

Oni ti vraj vedia rozprávať, chlapče, dvomi spôsobmi. Tým prvým sa dá múdro hovoriť o všetkom, druhým prefíkane zas dokazovať aj to, čo nie je pravda. A keby si sa naučil tým druhým spôsobom hovoriť, tak ja by som nemusel z dlhov, čo som narobil len kvôli tebe, vrátiť ani drachmu.

FEIDIPPIDES

Nie, oci, prepáč, ale nemôžem si dovoliť sa vrátiť odtiaľ ako tie študované hlavy – zdochliny bez farby. Všetci by ma vysmiali.

STREPSIADES

Zdochlina – nezdochlina, ale tu sa už, môj milý, nenaješ a ani tie tvoje kone. Už ťa mám fakt dosť.

FEIDIPPIDES

Dobre. Ja teraz idem dovnútra, ty si tu zostaň. Keď bude najhoršie, odídem k Megaklovi a strýko ma nenechá hladného a bez koňa.
Odchádza.

STREPSIADES

Tak to som prehral, ale nevzdám to. Najprv sa pomodlím a pôjdem sám študovať do mysliarne. Čo mi šibe? Šak ja som starý, sprostý, zábudlivý. Ako sa mám ja naučiť tie všetky dvojzmysly, nuansy a jemnosti? Zbytočne špekulujem, musím tam ísť.
Ide k myšliarni.
Zaklopem, dúfam, že mi niekto otvorí.
Klope na dvere mysliarne.

ŽIAK

Zvnútra mysliarne.
Vypadni. *Otvori dvere.* Kto si, že tak mlátiš do dverí?

STREPSIADES

Som Feidonov syn, Strepsiadés z Kikyny.

ŽIAK

No ty si teda pekný kus koňa. Kopol si do dverí tak ignorantsky, že nová myšlienka sa potratila.

STREPSIADES

Prosím ťa, prepáč, ja som z dediny. Povedz mi, čo sa to tu potratilo?

ŽIAK

Nemôžem. Zakázané. Informácie poskytujem len členom.

STREPSIADES

Výborne, ja som sa práve prišiel zapísať.

ŽIAK

Tak dobre. Poviem ti to, ale si zapamätaj, že všetko tu je tajné. Sokrates akurát sa opýtal Chairefonta, že koľko blších stôp dokáže skočiť blcha, pretože jedna, čo poštipala Chairefonta nad okom, skočila mu na hlavu.

STREPSIADES

Človeče, jak to zmeral?

ŽIAK

Geniálne. Chytil tú blchu, roztopil vosk a do neho potom namočil jej nohy a blcha mala pekné čižmičky. Keď ich jej vyzul, zmeral vzdialenosť.

STREPSIADES

Ach, mocný Zeus! Gigantický duch!

ŽIAK

A to nič nie je. Takých nápadov má stovky.

STREPSIADES

Povedz ešte nejaký.

ŽIAK

Chairefon minule dal Sokratovi závažnú otázku, či komár bzučí ústami a či zadkom.

STREPSIADES

Večný problém s komármi. Dúfam, že ho vyriešil?

ŽIAK

Úzke je črevo komára a z toho vyplýva, povedal, že vzduch je durch to tenké črevo tlakom tlačný. Trakt ústi do rekta – to znamená, že tam, kde táto trubica sa končí, prilieha konečník –, a keďže riť je dutá, ju tie vetry rozozvučia.

STREPSIADES

Takže riť komára je taký trombón. Ó, blažený muž, črevná kapacita! Lahko sa vyhne všetkým žalobám, kto dopodrobna rite prešťural.

ŽIAK

Predvčerom stratil veľkú myšlienku, o ktorú obrala ho jašterica.

STREPSIADES

Božemôj, ako sa to mohlo stať?

ŽIAK

Práve bol zaujatý štúdiom dráh mesiaca a s otvorenými ústami pozeral sa do neba, keď zo strechy sa gekon vykalkal.

STREPSIADES

Fakt si ma rozosmial, že jašterica hodila kakec priamo na Sokrata.

ŽIAK

Včera sme nemali čo na večeru.

STREPSIADES

A prišiel s niečím múdry Sokrates?

ŽIAK

Tak na stôl najprv popol nasypal, rozťahol nohy kružidla... a potom si na cvičisku našiel teplú obeť a ukradol mu oblek, ktorý predal.

STREPSIADES

Úžasné. A my obdivujeme len zahraničných filozofov, ako je Tales z Milétu. Tak otvor dvere do mysliarne, nech spoznám Sokrata. Chcem sa stať jeho žiakom. Otvor dvere.

Žiak otvorí dvere mysliarne, kde sa nachádzajú ďalší vychudnutí a pobledlí žiaci Sokratovej školy. Všetci bez pohnutia premýšľajú v nižšie opísaných postojoch.

No zbohom. Čo to tu máš za zoo?

ŽIAK

Čomu sa divíš? Pripomínajú ti niekoho?

STREPSIADES

No väzňov o hlade. A hentí, čo furt čumia do zeme?

ŽIAK

Skúmajú veci, čo sú pod zemou.

STREPSIADES

Dúfam, že nehľadajú cibuľu? Už sa tým, chlapci, netrápte, ja viem, kde rastú krásne veľké cibule. Prečo sú zase hentí v predklone?

ŽIAK

Tí hlboko sa zamysleli, lebo dúfajú, že ich rozum osvieti ničotu, ktorá je pod podsvetím.

STREPSIADES

A prečo rite púlia do nebies?

ŽIAK

No do análov píšu dráhy hviezd.
Ostatným študentom.

Dovnútra, lebo vás tu nachytá!

STREPSIADES

Ešte nie, nechaj ich tu ešte chvíľku, nech pozrieme sa na môj problémik.

ŽIAK

Nemôžu byť tak dlho na vzduchu.

Študenti odchádzajú.

Strepsiades skúma rôzne veci vnútri mysliarne, ako je mapa a rôzne matematické a geometrické nástroje.

STREPSIADES

A hento má byť čo? Tak to mi povedz?

ŽIAK

To je na astronómiu.

STREPSIADES

A hento?

ŽIAK

Zememeračstvo.

STREPSIADES

To je akože čo?

ŽIAK

Tak tým sa meria zem.

STREPSIADES

Už rozumiem,
keď rozdeľujú voľné pozemky.

ŽIAK

Nie, celá zem, kde len chceš, vše-obecne.

STREPSIADES

Konečne niečo demokratické,
pre ľudí. Každý získa pozemky,
ja aj ty.

ŽIAK

Tu máš mapu celej zeme.
Pozri sa, to sú naše Atény.

STREPSIADES

Ako si na to prišiel? To nemôžu
byť Atény, keď nikto neštrajkuje.

ŽIAK

Hovorím ti, že to je Atika.

STREPSIADES

A kde máš chlapov od nás, z Kikyny?

ŽIAK

Tu ich máš. No a tento ostrov tu
hneď pri pobreží usadený, to je
Eubója.

STREPSIADES

Viem, to ja a Perikles,
to my sme tých tam pekne usadili.
Teraz mi ale ukáž, kde je Sparta.

ŽIAK

Tu.

STREPSIADES

Tuto? To si dobre rozmysli!
Tak, daj ju ďalej, nech nás nevidí!

ŽIAK

To nejde.

STREPSIADES

Nie? Veď uvidíš, že ide!
*Chce ho biť, no v tej chvíli si všimne
Sokrata, ktorý je ako boh v tragédii*

zavesený vo vzduchu.

Ty, kto to visí tam v tom koši hore?

ŽIAK

No majster.

STREPSIADES

Aký majster?

ŽIAK

Sokrates.

STREPSIADES

Sokrates! Haló! Skús ho zavolať ty.

ŽIAK

Sám si ho zavolaj, ja nemám čas.
Odíde.

STREPSIADES

Sokrates! Haló! Sokratíček! Haló!

SOKRATES

Čo odo mňa chceš, efemérny tvor?

STREPSIADES

Povedz mi, čo tam hore porábaš?

SOKRATES

Vzduchom sa prechádzam a pozorujem
odtiaľto z výšky slnko.

STREPSIADES

Načo ti je

ale kôš? Zvysoka sa pozeráť
na bohov, to sa dá aj zo zeme.

SOKRATES

Nemožné. Lebo veci nadzemské
nemohol by som riadne preskúmať,
keby mi neviseli myšlienky
vo vzduchu, s ktorým majú podobnú
podstatu. Keby som ja zostal trčať
tam dolu, na nič by som neprišiel.
Zem totiž vyťahuje z hlavy tú

potrebnú kreatívnu vlhkosť. Ono
pri zemi zostaneš len prízemný.

STREPSIADES

Rozumiem. Nemusíš si hlavu vetrať,
ty potrebuješ vodu na mozgu,
aby si vedel, jak ho vymývať.
Sokrates, tak už poď sem ku mne dolu
a nauč ma to, načo som sem prišiel.

SOKRATES

Schádza z koša na zem.
Načo si prišiel?

STREPSIADES

Chcem sa naučiť
hovoriť, riadne vykladať a rečniť.
Ničia ma úroky a bezcitný
exekútor mi berie majetok.

SOKRATES

A tebe ušlo, že si robíš dlhy?

STREPSIADES

Ja som sa snažil držať na uzde,
no prepadol ma žravý konský mor.
Nauč ma, prosím ťa, ten druhý spôsob,
ako vieš rečniť. Ten, jak neplatiť,
a ja ti zaplatím, čo budeš chcieť.
Pri všetkých bohoch prisahám ti, ver mi.

SOKRATES

Pri ktorých? Prvé, čo ťa naučím, je,
že bohovia tu kredit nemajú.

STREPSIADES

A ako prisaháte? Na prachy?

SOKRATES

Chceš spoznať čistú pravdu o bohoch?

STREPSIADES

Preboha, tak to by som naozaj rád.

SOKRATES

A chceš sa stýkať s bohyňami, ktoré
my uctieваме – s oblakmi?

STREPSIADES

Styk chcem hneď.

SOKRATES

Potom si lahni na posvätný gauč.

STREPSIADES

Už ležím.

SOKRATES

Daj si rituálny veniec.

STREPSIADES

To už je ako v antickej hre. Bože,
tuším, že chceš ma podrezať jak prasa.
Veniec nie!

SOKRATES

Nie, to s každým robíme,
kto k nám chce vstúpiť. Je to formalita.

STREPSIADES

A čo tým získam?

SOKRATES

Budeš s ľahkosťou

zo seba sypať a mlieť jedna radosť.

Rečníkom budeš rafinovaným.

Tak prestaň sa už mrviť!

Sokrates sype Strepsiadovi na hlavu biely prášok.

STREPSIADES

Naozaj

neklameš, už sa zo mňa sype cukor.

SOKRATES

Kuš, starý muž, chlebařeň zavri už
a v posvätnéj bázni si vypočuj vzývanie.

Ó, všeobjímajúci vládca vzduch,
ty vnútrašok bublín, čo držíš zem v prievane,

ó, miznúci ozón a nadzemské bohyně,
vy oblaky vzdušné, čo spúšťate hrmenie,
tu zjavte sa žiakom a dajte im znamenie.

STREPSIADES

Dáva si na hlavu plášť.

Nie, ešte nie, nechodte, prosím vás, ešte sem
a odložte pršanie, inak zas prechladnem.

Šak musím sa zabaliť alebo schovať,
ja blbec som čapicu zabudol doma.

SOKRATES

Postupne sa otáča na všetky štyri svetové strany.

K vám hovorím, vznešeným oblakom,
sem prídte a zjavte sa pred zrakom
tu tohoto muža, nech kdekoľvek ste –
na Olympe, ktorý vždy pokrýva sneh,
či hráte sa s Nymfami na vlnách,
kde hostí vás búrlivý Oceán,
či zlatými čašami v túto chvíľu
si čerpáte vodu až z delty Nílu,
či niekde až v jazere Azovskom,
či na snežných ázijských vrcholoch
sa váľate – prijmite moju žiadosť,
tak zjavte sa a učinite jej zadosť.

Po krátkej chvíli začujeme z diaľky spev zboru, ktorý stále nevidíme.

ZBOR

Oblaky večné a vodové,
zjavme sa v zreteľnej podobe,
oblečme rosu si znova,
stúpajme z búrneho mora
nad lesy, hory až k oblohe,
potom sa odtiaľto zhora
na vrchy, úrodné polia
pretkané riekami pozrieme.
Oceán rachotí zdola,
potokov klokot tiež chorál,
slnko zrak upiera na zeme.
Zbavme sa hmly, čo nás halí,
prijmime božských žien tvary,
na zem sa pokojne dívajme.

SOKRATES

Ó, vznešené oblaky, úžasné bohyne,
tak vidím, že zjavne ste počuli vzývanie.
A čo ty, tak počul si rachot ich hromov?

STREPSIADES

To áno a klaniam sa, no mám chuť ísť domov.
Ten rachot ma vydesil a ja vetrím,
že odpovedali mu moje vetry.
A niečo tiež pohlo to hrmenie neba.
Ja viem, že to nemôžem, no mne fakt treba.

SOKRATES

Kuš, komik, už, nechaj tie priblblé vtipy,
to mračno už spieva, tak nech sa chytí.

ZBOR

Stále mimo javiska, ale znie, ako keby bol už bližšie
Oblaky večné a daždivé,
statočných mužov zem navštívme,
Kekropa úrodné kraje,
miesta, kde Pallada vládne.
Nádherné vysoké svätyne
skrývajú obrady tajné,
bohaté sprievody bájne
na počesť bohov tu vidíme
na jeseň, v zime aj v lete,
najkrajšie na celom svete.
Túto zem teraz my navštívme.
Zbormi sa začiatkom jari
Bakchova slávnosť tu slávi.
Všetko si pokojne obzrieme.

STREPSIADES

Ty, Sokrates, čo sú to za ženy? Tie majú tak nádherné hlasy.
Len dúfam, že nie sú to bosorky?

SOKRATES

Nie, starý muž, neboj sa, to sú
len nebeské oblaky. Bohyne a patrónky nečinných ľudí
a lenivcov. Nápady, koncepty nám dávajú Ony, aj ciele.
Len vďaka nim môžeme presviedčať a preháňať, nafúknuť veci.

STREPSIADES

Už chápem, tak preto, keď počul som ich spievať, hneď začal som cítiť,

že môžem sa vznášať, a napadli mi neznáme slová a chcel som
tiež do vetra trieskať a zahmlievať a namietat, priečiť sa, hádať.
Tak keby si mohol to zariadiť, moc chcel by som stretnúť sa s nimi.

Počas nasledujúceho dialógu postupne prichádza zbor oblakov.

SOKRATES

Tak pozri tam na Parnas, odtiaľ ja už vidím ich potichu kráčať.

STREPSIADES

Kde? Kde sú? Nič nevidím.

SOKRATES

Pozri sa, tam prichádza celé ich mračno.
Tým údolím idú a teraz sú tam v tom húští. Nie, trochu viac nabok.

STREPSIADES

Ja nechápem, stále nič nevidím.

SOKRATES

Tak pozri sa do zákulisia.

STREPSIADES

No tuším, že niečo tam naozaj je.

SOKRATES

Ak nemáš na očiach klapky,
už musíš ich vidieť. Sú pred tebou.

STREPSIADES

Sú krásne a zrazu sú všade.

SOKRATES

Tak vidíš a ty si im neveril.

STREPSIADES

Nie, pre mňa vždy boli len para.

SOKRATES

To pretože nevieš, že živia tých, čo vysoko v oblakoch žijú
a na plný úväzok nerobia nič. Len ony sa o mudrlantov
a o špekulantov starajú a podporujú ich, ako
aj veštcov alebo prorokov a indivíduá, čo divne
sa módiá – rôznych tiež umelcov a spevákov, básnikov, ktorí
ich uznávajú a milujú a vo veršoch ospevujú.

STREPSIADES

Jáj, preto sa snažia tí básnici aj do nohavíc oblak si napchať a píšu o búrke, čo sa pýri, a o ovečkách, čo sa preháňajú tam po nebi, a iné zahmlené veci. Tí strkajú oblaky do veršov a za to si dávajú platíť.

SOKRATES

A prečo by, myslíš si, nemali?

STREPSIADES

No povedz mi, ako je možné, ak toto sú skutočné oblaky, že sú podobné normálnym ženám. Veď ozajstné, normálne oblaky sa netvaria ako dámy.

SOKRATES

A aké sú teda tie normálne?

STREPSIADES

Tak úplne presne to neviem, len ťažko dá sa to opísať – jak chumáče vlny, no iste nie ako ženy. A tieto tu, tie majú aj nosy.

SOKRATES

No dobre.

Tak ja sa ťa na niečo opýtam?

STREPSIADES

Len pokojne, tak sa ma pýtaj.

SOKRATES

Keď pozrel si niekedy na nebo, už videl si určite oblak, čo vyzeral napríklad ako býk, vlk, kentaurus alebo medveď?

STREPSIADES

No, často som rôzne zvieratá tam videl? A?

SOKRATES

Z toho je vidieť, že môžu mať podobu, akú len chcú. Keď zbadajú niekde takú tú chlpatú kreatúru, čo len mladučkých chlapcov stíha, tak na kentaura sa premenia a takto si strieľajú z neho.

STREPSIADES

A akú si vyberú podobu, keď stretnú poslanca, z tých, čo sa v úrade poriadne nabali!

SOKRATES

Tak zmenia sa na prasa, aby sa každý hneď dozvedel, čo je zač.

STREPSIADES

Jáj, chápem, preto som videl ich predvčerom v podobe jeleňov. To zbabelca Kleonyma, čo zutekal z boja a odhodil štít, tu niekde museli zbadať.

SOKRATES

No zdá sa, že tomu už rozumieš. A pred chvíľou s Kleistenom niekde sa určite stretli, keď prišli sem jak vyšťaľované dámy.

STREPSIADES

Ja klaniam sa, vládkyne vesmíru, a vítam vás, vznešené dámy, ak niekedy zvyknete rozprávať sa s ľuďmi, aj so mnou sa bavte.

ZBOR

My zdravíme starca už nad hrobom,
čo učí sa rozprávať po novom,
aj Sokrata, volovín pastiera,
čo subtílnu logiku predstiera.
Tak povedz nám, aké máš želanie,
len teba a Prodika znášame
z tých súčasných mudrcov suity,
a aj keď má pružnejšie závitý,
tak pre nás si najmilší iba ty,
čo chodíš tu bosý a nadutý
a hlavu máš zdvihnutú do neba,
nás vidíš a iné ti netreba.

STREPSIADES

Tie hlasy, nádherné, úžasné!

SOKRATES

Veď toto sú bohyne, zvyšok sú povery.

STREPSIADES

Preboha, pre vás Zeus už naozaj nie je bohom?

SOKRATES

Už prestaň. Dosť bolo nezmyslov! Zeus neexistuje. Nie je.

STREPSIADES

Ty tvrdíš, že neexistuje Zeus? A potom kto akože prší? Tak na to som naozaj zvedavý.

SOKRATES

No predsa oblaky. Keď chceš, tak ja ti to bezpečne dokážem. Už niekedy videl si dážď, aj keď neboli na nebi oblaky? Nie. Keby to bolo tak, ako ty hovoríš, Zeus by dokázal aj z bezmračnej oblohy pršať.

STREPSIADES

Ty, človeče, ja som si myslel, že to Zeus ští cez sito. Teraz mi skús ale nejako vysvetliť, kto to hrmí, až celý sa trasím?

SOKRATES

To oblaky hrmia, keď valia sa.

STREPSIADES

A ako to, prosím Ťa, robia?

SOKRATES

Keď nasajú vlhkosť až po okraj a z nutnosti plávajú vzduchom, tie masy, ťažké a objemné, sa nemôžu navzájom vyhnúť, a preto tam do seba vrážajú a pri týchto zrážkach sa lámu a praskajú s obrovským rachotom.

STREPSIADES

No dobre a kto nimi hýbe, než do seba narazia? Zeus, či nie?

SOKRATES

Zeus? Čo si? Nebeský vír.

STREPSIADES

Tak o tom som ešte nič nepočul, že Zeus je mŕtvy a vládne tu namiesto neho nejaký vták.

SOKRATES

Čo? Aký vták?

STREPSIADES

Ten vír predsa.

SOKRATES

Nie, myslel som vzduchové prúdenie, čo spôsobuje ho teplo, tie turbulencie, ako keď sa napríklad zohrieva voda a buble v hrnci. To voláme tiež niekedy konvekčný princíp.

STREPSIADES

Tak konfekcia vládne všetkému?

SOKRATES

Nie konfekcia, konvekcia!

STREPSIADES

Dobre.

No stále mi nie je jasné, že kto teda robí tie hromy.

SOKRATES

Si nahluchlý? Veď som ti vysvetlil, že oblaky napité vodou sa zrážajú, no a pretože sú husté, tak tieto zrážky sa nezaobídu bez hluku.

STREPSIADES

A to ti mám akože veriť?

SOKRATES

Tak dobre. Pozri sa na seba, ty sám si dôkaz. Sa stavím, že niekedy cez sviatky tiež si sa až príliš moc všeličím napchal a v bruchu ti začalo rachotiť a všelijak podivne bublať.

STREPSIADES

No to je presné. A často mi len trošička polievky stačí a strašné veci sa začínajú diať v tom mojom žalúdku, šfavy tam klokocú, neskôr až rachotia. A najprv to potichu robí len také pš, pš a potom sa to stupňuje, mohutnie, rastie a potom, keď niečo sa derie, tak to sprevádza podobný rachot, jak robia tie nebeské oblaky.

SOKRATES

A teraz si uvedom, starec, že aký prd dokáže vytlačiť to tvoje visiace bruško. Tak nechápem, prečo sa čuduješ, že ohromné nebo tak hrmí.

STREPSIADES

Jáj, pretože je to v podstate to isté, aj slová prdieť a hrmieť sú si tak podobné. No tomu už rozumiem, ale mi potom skús nejako vysvetliť, že odkiaľ berú sa blesky a prečo niekoho ušetria a iného na uhol spália? Tie predsa sú za krivú prísahu trest a Zeus ich zosiela z neba.

SOKRATES

Ty primitív z doby kamennej, ak Zeus, jak tvrdíš mi, bleskom chce potrestať klamárov, povedz, jak je možné, že z politikov on nespálil ešte žiadneho, a to sú ti lžišlapky riadne? No nie, nič také sa nestalo a namiesto toho on často si zasiahne posvätné chrámy a tiež aj napríklad vysoké duby. Vieš o takom dube, čo zároveň bol by stromom aj arciklamárom?

STREPSIADES

Ja neviem, nie je to od veci, no potom čo sú tie blesky?

SOKRATES

Tak predstav si teplý vzduch, zadarmo ho to teplo dohora tlačí, až v sebe ho zachytia oblaky, tie on nafukuje jak balón, až prasknú a prudko z nich vystrelí a trením sa spontánne vznieti.

STREPSIADES

Ty, človeče, zažil som podobnú vec, keď cez sviatky varil som doma, ja myslím, že plnený žalúdok. Som zabudol do neho pichnúť, sa nadul, a jak som tam nad ním stál, tak zrazu prásk, rana jak z dela, mne do ksichtu vybuchol, popálil ma a celého zasvinil krvou.

ZBOR

Ó, milovník oblačnej múdrosti,
ty dosiahneš obrovskú slávu
a túto si kdekoľvek zaistíš,
ak dokážeš použiť hlavu,
ak pamäť máš vysokej akosti
a žiadna ti nevádi drina,
ak vydržíš zimu, hlad, ťažkosti
a zriekneš sa sexu aj vína
a uznáš, že problémy vyrieši
a čokoľvek dobré nám dáva –
jak vedia aj od teba múdrejší –
len šikovný jazyk a hlava.

STREPSIADES

Tak hlava je pracant, rozmýšľa, ja nemôžem kvôli nej spávať,
a stiahnutý žalúdok zvykol si už na tvrdý úsporný režim,
že chutí mu dokonca pohanka, tak myslím, že podmienky plním.
Ja znesiem fakt všetko, to neboj sa a pusti sa bleskovo do mňa.

SOKRATES

A za boha neuznáš iného viac už boha s výnimkou tých, čo tu ctíme? My veríme v trojicu – len v Oblaky, Chaos a Jazyk.

STREPSIADES

Si buď istý, zaboha neuznám. Aj keby som boha tu stretol,
ja veriť mu nebudem, ani sa s ním baviť či modliť sa k nemu.

LÍDER ZBORU

Tak priamo nám povedz, čo od nás chceš. A pamätaj, čaká ňa úspech,
ak budeš vždy múdry a prejavíš nám hlbokú úctu a rešpekt.

STREPSIADES

Len úplnú maličkosť, dievčatá, to v podstate nestojí za reč.
Ja chcel by som rečniť sa naučiť a najlepšie – najlepšie v Grécku.

LÍDER ZBORU

Nič ľahšie a ber to už za hotovú vec. Tak odteraz v snehu už nikto
viac ako ty zákonov nepretlačí.

STREPSIADES

Nie, do politiky sa tlačíť,
to naozaj nemám v úmysle. Ja nechcem, čo dlhujem, vracať,
a preto sa musím tu naučiť, jak prevracať zákon v môj prospech.

LÍDER ZBORU

Jak povieš, tak bude, my splníme to, veď zdá sa, že túžby máš skromné.
Len smelo a bez obáv do rúk sa zver tu našim pravým rukám.

STREPSIADES

Ja zverím sa, lebo vám verím
a musím svoj život už zmeniť,
veď ničia ma domáce zvery,
tie kone a rozmary ženy.

Tak telo vám dávam aj dôstojnosť
a robte si so mnou, čo chcete,
ja trápení vydržím viac než dosť,
aj najväčšie na celom svete.

Len trápte ma, bite a režte
a pokojne zodrite z kože
a zoberte biče aj kliešte
či varechy, špendlíky, nože
a hladom aj smädom ma mučte
a vystavte strašnému mrazu,
ak potom sa na mojom úchte
tie dlhy mi vymažú zrazu.

Len dúfam, že po týchto lekciách
ma čaká aj kompletná zmena
a nové Ja prekročí školský prah
a ľudia mi prisúdia mená:

Král podrazov, úskokov, klamu, lží
a zlepenec chimér a rečí
a arbiter bludov a fantóm Isti

a prašivý podvodník večný
či politik, farizej, cigán, žid
a prameň a rezerva trikov
a paragraf, kompletný zákonník
a ten, čo sa zločinne spikol,
a úskočná líška a slizký had,
pán Odrb a Podraz a Mr. Bluf.

Ak naozaj všetko sa podarí,
ja nad telom vlády sa vzdám
a celé ho venujem mysliaľni
na pokusy alebo k hrám.

ZBOR

Posero to žiadne nie je.
Kdeže, tento chlap by guráľ mohol rozdávať.
Nauč sa, čo vieme, a obrovská sláva
fa zrejme neminie.

STREPSIADES

A konkrétne ciele?

ZBOR

Tak vieme, že až sem k nám môžeš povyrásť,
v oblakoch šťastie nájsť a život mať, aký chce mať každý.
Raz a navždy.

STREPSIADES

Skutočne? Naozaj?

ZBOR

Určite. Nezúfaj. Davy sa zhromaždia
pred tvojimi dverami, rozložia stany,
prídu si po radu s vážnymi problémami.
Vyriešiš do radu súdne spory aj odvolania,
aj iné zadania, keď niekoho zdania aj nezdania.
No všetko záhady, s ktorými ľahko si poradíš.

K Sokratovi.

Tak nakukni starcovi do hlavy
a preskúmaj, čo sa mu páči
a aký má rozum a základy
a na čo on približne stačí.

SOKRATES

Teraz mi povedz niečo o sebe.
Aký si? Keď to zistím, budem môcť
na teba zvoliť vhodnú taktiku
a stratégiu.

STREPSIADES

Akú stratégiu?
Chceš so mnou bojovať a poraziť ma?

SOKRATES

Nie, len ti položím pár otázok.
Máš dobrú pamäť?

STREPSIADES

Mám aj nemám, to
záleží. Keď mne niekto niečo dlží,
všetko si pamätám, keď dlžím ja,
tak, bohužiaľ, hneď všetko zabudnem.

SOKRATES

Si prirodzene chápaný?

STREPSIADES

No, čo
sa týka slov, to ani nie, ale
chopím sa, čoho môžem, a beriem.

SOKRATES

A ako chceš sa učiť?

STREPSIADES

Uvidíme.

SOKRATES

Tak dobre. Vždy, keď nadhodím ti problém,
poriadne zahryzni sa do neho.

STREPSIADES

Čo som pes? To mám ja tú múdrosť zožrať?

SOKRATES

Božemôj, ten je tupý. Tuším, že
tú múdrosť budem musieť do teba
vtĺkať. Čo robíš, keď ťa bijú?

STREPSIADES

Trpím.
Po chvíli hľadám svedkov, a keď ich
nájdem, tak idem na súd.

SOKRATES

Vyzleč sa!

STREPSIADES

Prečo? Čo urobil som niečo zlé?

SOKRATES

Nie,
u nás to tak je. Sem sa chodí len
tak, bez odevu.

STREPSIADES

Myslíš, že chcem niečo
ukradnúť?

SOKRATES

Nemotaj a vyzleč sa.

*Strepsiadess sa neochotne vyzlieka
a vyzúva.*

STREPSIADES

Povedz mi jednu vec. Keď budem sa
usilovne a pozorne učiť,
tak na ktorého z tvojich žiakov ja
budem sa podobáť?

SOKRATES

No tak to, čo
hovoríš, to je čistý Chairefon.

STREPSIADES

Bože, aj zo mňa bude zdochlina.

SOKRATES

Už nemeľ a pod' za mnou do učebne!

STREPSIADES

Počkaj, to vyzerá jak nejaká
jaskyňa plná hadov. Tam ja nejdem.

Jedine, že mi najprv so sebou
dáš niečo, čím by som im zapchal hubu.

SOKRATES

Choď už a netancuj tu pri dverách!

ZBOR

Len pekne choď, vzor odvahy,
nech sa ti všetko podarí!
Blíži sa koniec tvojich dní
a snáď aj osud ocení,
že ešte v svojej jeseni
chceš zvládnuť nové idey
a hlavu plnú miesto snov
máš revolučných nápadov.

LÍDER ZBORU

Líder zboru hovorí k publiku v mene Aristofana.

Máme teraz chvíľku, tak vám niečo, milí diváci, poviem. Budem úprimný. Som básnik a to znamená, že by som mal hovoriť len pravdu. Preto vyložím, čo ma trápi. Isteže mám ambície, isteže len tie celkom najvyššie, čím myslím – slávu, peniaze, uznanie. A keďže som vás, toto ctené publikum, pokladal vždy za múdre a divadelne vyspelé, no a túto svoju hru, čo sledujete, za skvelú, odvážim sa povedať, že za najlepšiu zo všetkých svojich hier, tak naozaj som dúfal, že mi prinesie vytúžený úspech. Aj dosť som sa na nej narobil, a keď som vám predviedol jej prvú verziu, úplne prepadla. A prečo? Vy ste dali prednosť mizerným zlátaninám podradných a druhotriednych autorov, po ktorých už nikdy viac pes neštekne. A môžete za to vy, vy bez vkusu. Tým, ktorí vedia súdiť hry rozumne, tým zostanem vždy verný. Medzi vami sa nachádzajú diváci aj s delikátnym vkusom, čo potvrdzuje tiež fakt, že som vďaka nim ja inými hrami získal pozornosť aj ocenenia. Viete, že svoju prvú komédiu som ešte musel pohodiť – bol som príliš mladý – a jak nevydaté dievča som dúfal, že sa najdúcha raz niekto ujme. Tak sa aj stalo. Niekto iný ho k vám priviedol a vy ste ho prijali a riadne ste ho živili a chovali. Odvtedy už viem, že na vás sa ja môžem spoľahnúť a že moje hry tu – u vás nájdú slušnú odozvu. Myslím si, že poznáte ten dávny príbeh Elektry, ktorá podľa kadere hneď vedela, že blízko má brata. Tak aj táto hra tu hľadá znamenie, či sú medzi vami diváci, čo rozumejú divadlu. Pozrite sa, aké je to slušné dievča, ktoré sa vulgárnosťami vyhýba. Veď nepredvádza kožený veľký úd, čo navrchu je červený a u detí zaručene vyvolá smiech. Z plešatých si nestriela, netancuje obscénne a neviazané tance a ani nevystupuje v nej starec, ktorý okolo seba mláti palicou. Nie, ona nepotrebuje skrývať slabé vtipy a tiež neprichádza s faktami, ani sa v nej neochká a nekričí: ach božemôj. Len tak, skromne prichádza k vám, spolieha sa na seba, na príbeh a verí, že jej slová nájdú odozvu. Ja som veľmi podobný typ – vôbec nie som nadutý, no a ako básnik sa vás nesnažím tu oklamať

tým, že opakujem sa či kopírujem iných, ja neúnnavne vymýšľam vždy celkom nové námety. Uvediem vám príklady – keď na Kleona útočil som a išiel po ňom, on bol na vrchole moci, no keď už ležal na zemi, viac nekopal som do neho. Ale pozrite sa, jak to robia moji súper dramatici, podali si Hyperbola, ale už nevedia sa zastaviť, tak pustili sa do jeho matky. Prvý Eupolis s tým začal, ktorý vykradol mojich Jazdcov – dokázal tam pridať iba opitú tancujúcu starenu. Tú však tiež nenapísal on, napodobnil Frinycha – tak ten bol aspoň invenčný, celkom vtípne vymyslel, že mu ju zožral žralok. Tak ďalej, do Hyperbola tiež pustil sa aj Hermippos, potom prišli ďalší a tí sprostou použili – to viete – moje gagy a mne už je vlastne jedno, že tí, čo dokážu sa vždy smiať na takýchto nezmysloch, nedocenia moje hry. Tí z vás, čo chápu moje hry, diváci sú vyspelí, čo potvrdia aj dejiny.

ZBOR

Voláme najprv Dia, nech rýchlo zide k nám – pripoj sa, Zeus, ty nebies a všetkých bohov pán. Trojzubca vládca, trasúci zemou, morami, Poseidon strašný, vystúp tiež z hĺbky za nami. Príd aj ty, panovník oblohy, otec náš, Éter, čo život tu na svete rozdávaš. Tiež ty, čo poháňaš slnka voz plamenný, ktorého lúče vždy hrejú nás na zemi, a mocné božstvo si bohom aj smrteľným.

LÍDER ZBORU

Poprosíme teraz, milí rozhľadení diváci, o pozornosť. Musíme sa na vás vážne sťažovať, nesprávate sa k nám totiž s náležitou úctou a už sme z toho unavené. Čo vy nechápete, že preukazujeme mestu väčšie dobrodenie než ktorýkoľvek iný boh? Aj napriek tomu obeť od vás nedostávame, a tak vám teraz musíme pripomenúť, ako dobre my sa o vás staráme. Napríklad keď chystáte sa na nejakú hlúpu a nezmyselnú výpravu, tak hrmením či dažďom hneď dávame vám najavo, že my sme proti tomu. A keď ste nepriateľa bohov chceli zvoliť stratégom, zvrátili sme obočie a stvárali sme na protest hrozné veci – blýskalo sa, hromy strašne duneli,

mesiac vyšinul sa z dráhy a aj slnko odmietlo svietiť, pokiaľ bude vládnuť on, a vtiahlo do seba svoj knôt. Vy ste napriek tomu zvolili si Kleona. Hovorí sa, že vraj život tohto mesta riadia len chybné rozhodnutia, ale bohovia vždy dokážu nejako ich zmeniť k jeho prospechu. Tak dáme vám ešte šancu napraviť to. Pažravého Kleona z krádeže a korupcie usvedčte a zavrite! Ak ste predtým urobili strašné chyby, všetko sa vráti, ako bolo, späť, čo mestu veľmi prospeje.

ZBOR

Apolon, ktorý obývaš kolo Kintie kraj,
Délsky boh, ty ho, prosíme, teraz zanechaj.
Artemis, ktorej v efezskom chráme zo zlata
dievčatá lýdske zbožne a s úctou koria sa,
ešte ty, Aténa, s egidou bohyňa,
naša a Atén, ty udatná strážkyňa,
spoločne s Bakchom, čo svieti si fakľami,
na skalnom Parnase bujné má zábavy,
k tancu sa pripojte, prídte sem za nami.

LÍDER ZBORU

Práve keď sme chystali sa na cestu sem, stretli sme Lunu, ktorá posielala vám odkaz: Pozdravuje vás a aj vašich spojencov, no dodala hneď k tomu, že sa už na vás hnevá, lebo ste k nej neúctívajú, a pritom dobre viete, ako viditeľne prispieva k vášmu blahobytu tým, že svieti. Aspoň drachmu vy ušetríte každý mesiac – museli by ste ju dať za fagle, veď často domov vraciate sa neskoro. Toľko aj viac získate z jej svetla. Napriek tomu ste nevďační a odmietate podľa prirodzeného lunárneho kalendára riadiť sa a všelijak si ho prispôsobujete – nesvätíte sviatky, tak ako prikazuje Luna. Preto bohovia sa už na ňu hnevajú, aj na vás. Často oni hladujú, pretože sa počas dní, keď by ste mali uctievať bohov, radšej súdite a svedkov vypočúvate. Rovnako aj naopak – keď bohovia sa postia a trúchlia nad nejakým dávnym mŕtvym hrdinom, vy sa radujete, smejete a bohom obetujete. Preto oni Hyperbola jeho funkcie zbavili, čo mal v Rade pre verejné slávnosti. To aby si uvedomil, že len Luna určuje váš kalendár.

Druhé dejstvo

Sokrates vychádza z mysliarne, zdá sa, že je podráždený.

SOKRATES

Všemocné božstvá, Chaos, Vzduch a Dych, ešte som v celom svojom živote nevidel takú tupú hlavu a neschopnejšieho idiota, čo si nedokáže zapamätať tú najmenšiu maličkosť. On v sekunde zabudne všetko, čo ho naučím. To je snáď stelesnená stupidita, imbecil ako taký, o sebe. Čo sa dá robiť? Strepsiades! Kde si? Tak vstaň a poď sem! Zober aj tú posteľ!

STREPSIADES

Nemôžem, plošnice ju nepustia.

SOKRATES

Pohni si, tu ju zlož a dávaj pozor!

STREPSIADES

Som pripravený.

SOKRATES

Takže začnime.

Teraz mi povedz, ktorú vec z tých vecí, čo si sa nikdy neučil, by si sa chcel učiť najprv? Metrám, miery, slovám?

STREPSIADES

Tak najskôr miery, lebo tým na trhu sa nedá veriť. Nedávno ma tam poriadne podviedli, keď orechov mi odvážili o dve miery menej.

SOKRATES

Nie duté miery, dutá hlava. Ja sa ňa snažím učiť poetiku. Tak mi povedz, dávaš prednosť trimetru alebo tetrametru?

STREPSIADES

Pre mňa by

bol bez diskusie taký litrík.

SOKRATES

Čo?

STREPSIADES

No tetra-meter. Čo ty nevieš, že sa skladá zo štvrtlitrov? Zo štyroch.

SOKRATES

Preboha, čo to trepeš. Normálny pabl. Tak skúsme teda radšej rytmus, dúfam, že pochopíš ho rýchlejšie.

STREPSIADES

Kúpi mi rytmus niečo do huby?

SOKRATES

No v spoločnosti dá ti istú prestíž, keď rozoznáš ho podľa sluchu a vieš rozlišovať medzi rytmami. Keď spoznáš pochodový anapest alebo daktyl a tiež dokážeš ich prstom vyfukovať.

STREPSIADES

To bez problémov,

prstami ja to robím od malička. Urobí oplzlé gesto.

SOKRATES

Dedinský idiot.

STREPSIADES

Ja, prečo ja?

Veď ty ma učíš veci, ktoré nechcem.

SOKRATES

Tak čo chceš vedieť?

STREPSIADES

Ten zlý argument,
čo dokáže aj nepravdivé veci.

SOKRATES

To už je vyšší stupeň. Tam sa dostaneš,
keď zvládneš základy. Tak napríklad
skús vymenovať samcov.

STREPSIADES

Nerozumiem?
Ako to myslíš?

SOKRATES

Zvieracích samcov mužského rodu.

STREPSIADES

Vždy sú to muži. Nevidím moc problém.
Býk, kanec, žrebec, kohút, cap, pes, vrabec.

SOKRATES

A samičky?

STREPSIADES

To ako?
No krava, sviňa, sliepka,
kobyľa, koza, suka.

SOKRATES

A vrabec?

STREPSIADES

Vrabec je vždycky iba vrabec.

SOKRATES

Ty

nevidíš, čo si urobil? Že voláš
podobne ako iní nevzdelanci
ženu aj muža vrabcom?

STREPSIADES

Nechápem.

SOKRATES

Samicu vrabca voláš vrabcom a
rovnako samca vrabca voláš vrabcom.

STREPSIADES

Jáj. Ako mám ja teda volať vrabce?

SOKRATES

Samec je vrabčiak, no a samica je,
pochopiteľne, vrabčica.

STREPSIADES

Jáj, takže

vrabčica? Ako horčica. To je
úplne geniálne. To už len
za toto zaslúžiš si plnú kešeň.

SOKRATES

No vidíš, zasa si sa pomýlil.
Kešeň je podľa teba mužského
rodu, aj keď je ženského.

STREPSIADES

To ako?

Prečo si myslíš, že je pre mňa samcom?

SOKRATES

Veď skloňuješ ju ako maskulínium.
A pritom je to zjavne ženská vec,
keďže tam strkáš svoje peniaze.
Dávaš jej mužskú koncovku, tak ako
má slovo rezeň alebo, čo ja viem,
tie mená, čo sa končia na s, ako
je Kleonymos. Tak pamätaj si,
nie kešeň, kešeňa!

SOKRATES

Zas nechápem.

SOKRATES

Formou a koncovkou sú slová ako
rezeň a Kleonymos maskulína.

STREPSIADES

Tak podľa teba Kleonymos je
akože maskulínny. Veď to je
formou aj odpredu, aj odzadu
úplná buzna.

SOKRATES

Vidíš, musíš sa

naučiť rozlišovať rody slov –
mužské a ženské mená.

STREPSIADES

Prosím ťa,

to nie je problém. Ženské mená poznám.

SOKRATES

Tak povedz nejaké.

STREPSIADES

Tak napríklad:

Lysilla, Kleitagora, Filina.

SOKRATES

A teraz mužské.

STREPSIADES

Tých sú tisíce,

tak to je ešte ľahšie – Filoxenos,
Melesias a Amynias...

SOKRATES

Stop!

Idiot, veď to nie sú mužské mená.

STREPSIADES

Tak podľa teba nie sú mužské? Fiha.

SOKRATES

To ťažko. Keď sa stretneš s Amyniom,
ako ho oslovíš?

STREPSIADES

No, Amynia!

SOKRATES

No vidíš, práve si ho nazval ženou.

STREPSIADES

Veď mám aj pravdu – nebol na vojne.
Prečo ma ale učíš veci, ktoré
každý vie?

SOKRATES

Nejak moc si namýšľaš.

Tuto si ľahni.

STREPSIADES

Prečo?

SOKRATES

Premýšľaj

a skús vyriešiť nejaký svoj problém.

STREPSIADES

Sokrates, hockde inde, ale nie tu.

Prosím ťa. S rozmýšľaním nemám problém,
len inde. Čo ja viem, tu na zemi?

SOKRATES

Nie! Hovorím ti na gauč!

STREPSIADES

môj koniec, zožerú ma ploštice.

Sokrates odchádza.

ZBOR

Sústreď sa, koncentruj,
uvažuj, špekuluj,
dedukuj, indukuj,
vyvodzuj, dokazuj
a problém otoč z každej strany,
keď zistíš, že je prístup márnny,
nech rozum rýchlo inam skočí,
no v spánku nesmieš zavrieť oči.

STREPSIADES

Ach, bože, ach, jaj, au.

ZBOR

Čo je ti? Čo ťa žerie?

STREPSIADES

Žerú ma ploštice,
sú ich tu tisíce
a krv mi cicajú
a rebrá hlodajú
a gule drvia mi
a tunelujú rif.
Zomieram pomaly,
veď tak sa nedá žiť.

ZBOR

Prosím ťa, neber si to tak.

STREPSIADES

A ako to mám brať?
Stratil som úspory,
topánky, farbu tváre,
celkom som hotový
a krv mi sajú práve.
Nemôžem vôbec spať,
len potme nariekať.

Sokrates nazrie dovnútra.

SOKRATES

Čo robíš? Nerozmýšľaš?

STREPSIADES

Rozmýšľam.

SOKRATES

A o čom teda rozmýšľaš?

STREPSIADES

zostane po tých plošticiach?

Čo zo mňa

SOKRATES

idiot!

Skap, ty

STREPSIADES

Už som skoro hotový!

Sokrates odíde.

LÍDER ZBORU

Tak nebuď fajnový a prikry sa.
Už konečne ti musí napadnúť
nejaká elegantná myšlienka a
predstava, ako by si šarmantne
podviedol, oholil tých veriteľov.

STREPSIADES

Božemôj, taká holá predstavička,
keby ma napadla tu na gauči.

Vracia sa Sokrates.

SOKRATES

Tak pozrime sa, čo ten robí. Spíš?

STREPSIADES

Ja? Čo si?

SOKRATES

No máš niečo?

STREPSIADES

Nemám nič.

SOKRATES

Vôbec nič, čo by stálo za to?

STREPSIADES

Tak

stojí tu toto v mojej pravej ruke.

Odkryje sa a ukáže stoporený penis.

SOKRATES

Okamžite to zakry! A myslí
na niečo iné!

STREPSIADES

Na čo, Sokrates?

Povedz mi, prosím, na čo mám myslieť.

SOKRATES

sám na to musíš prísť a potom mi
povieš, čo chceš.

Nie,

STREPSIADES

Veď počul si to už
tisíckrát. Problémom sú moje dlhy.
Chcem poznať spôsob, jak ich neplatíť.

SOKRATES

Zakry sa! Najprv rozlož predpoklady
na malé časti, každú popretáčaj
zo všetkých strán a roztried' ich a skúmaj.
Dokazuj, analyzuj, klasifikuj...

STREPSIADES

Už sú tu zase.

SOKRATES

Neošívaj sa!

A keby si sa dostal do slepej
uličky, na chvíľu si oddýchni,
aby si odblokoval svoju myseľ,
a potom problém opäť preskúmaj.

STREPSIADES

Sokrates, miláčik!

SOKRATES

No počúvam.

STREPSIADES

Ja to mám! Heuréka! Prišiel som
už na to, ako zbavím sa tých dlhov.

SOKRATES

Prezentuj teda svoje riešenie.

STREPSIADES

Predstav si, že...

SOKRATES

Čo?

STREPSIADES

Že by som si kúpil
bosorku z Tesálie, no a by som
jej nakázal, nech stiahne v noci mesiac
z oblohy. Ja by som ho potom schoval

do debny ako zrkadlo a dobre
by som ho strážil.

SOKRATES

Čo by si mal z toho?

STREPSIADES

Keby už nikdy mesiac nevyšiel,
nemusel by som platiť úroky.

SOKRATES

A prečo?

STREPSIADES

Veď sa platia mesačne.

SOKRATES

Výborne. Teraz ti dám fažšiu úlohu.
Čo by si urobil, ak by ťa niekto
žaloval kvôli tridsattisíc drachmám?
Ako by si sa dostal z toho?

STREPSIADES

Ako?

To neviem. Musím o tom meditovať.

SOKRATES

Dávaj si ale pozor, aby si
nebrzdil fantáziu. Pusti ju,
musíš ju nechať poletovať vzduchom,
no nemôže ti uletieť, tak drž ju
na niti ako chrobáčika.

STREPSIADES

Tak

už to mám. Skvelý spôsob, ako dostať
sa z toho. Fantastický. Stavím sa,
že oceníš ten nápad.

SOKRATES

Veľmi rád,

počúvam.

STREPSIADES

Poznáš určite tie sklá,
čo zväčšujú a zapalujú veci?

SOKRATES

Ty myslíš lupu?

STREPSIADES

Presne. Keby som
mal lupu, tak keď súdny úradník
bude môj prípad zapisovať, ja
si stanem kúsok od neho, slnko
za chrbtom, a tou lupou vymažem
úplne každé slovo, čo by písal.

SOKRATES

Úžasné!

STREPSIADES

To mi odľahlo, že som
sa zbavil žaloby o tridsaťtisíc.

SOKRATES

Tak rýchlo skúsme ďalší problém.

STREPSIADES

Aký?

SOKRATES

Predstav si, že si obžalovaný
a nemáš žiadnych svedkov vo svoj prospech.
Tvoj prípad je už takmer stratený.
Ako sa teraz vyhneš odsúdeniu?

STREPSIADES

Toto je ľahké.

SOKRATES

To som zvedavý.

STREPSIADES

Kým by sa prejednával spor, čo je
pred mojím, utekal by som sa domov
obesiť.

SOKRATES

No to snáď nie?

STREPSIADES

Prečo nie?

Veď to je čisté riešenie. A nikto
nemôže žalovať ma mŕtveho.

SOKRATES

To nejde. To sa nedá. Skončil som.
Vypadni! Ja ťa učiť nebudem.

STREPSIADES

Preboha, prečo, veď mi to ide!

SOKRATES

Nemá to zmysel. Ak sa niečo aj
naučíš, v momente to zabudneš.
Tak napríklad mi povedz, čo som ťa
naučil ako prvé?

STREPSIADES

Ako prvé?

No prvé bolo to o tej veci,
tej na peniaze. Ako sa to volá?

SOKRATES

Zmizni, ty starý sklerotický kretén!

STREPSIADES

Bože, som stratený. Čo bude so mnou,
keď sa tu nenaučím krútiť jazyk?
Oblaky, prosím, poradte mi, čo
mám robiť?

LÍDER ZBORU

Bolo by tu riešenie.

Ty, stavec, ak máš dospelého syna,
pošli ho miesto seba študovať.

STREPSIADES

Mám syna, ale je moc veľký pán,
aby sa učil. Tak čo s ním mám robiť?

LÍDER ZBORU

Ty mu to toleruješ?

STREPSIADES

On je veľký

a silný a je po matke a ona
je z veľmi nóbl famílie. A dost!
Ja idem poňho, a keď nebude chcieť,
tak nech sa prace z domu.
K Sokratovi.

Teraz chodí
dovnútra, ja sa vrátim o chvíľu.
Strepsiades odchádza do svojho domu.

ZBOR

K Strepsiadovi:

Budeme jediní
pre teba bohyně,
nemysli na iné,
my nie sme naivné.
O chvíľu zistíš, čo je treba,
že dobro padá od nás z neba.

K Sokratovi:

Vidíš, že už je krásne tvárny,
vysaj ho teraz, čas je správny.
No ulap korisť bez meškania,
veci sa totiž rýchlo menia.

*Nahnevaný Strepsiades vyťahuje zo svojho
domu Feidippida.*

STREPSIADES

V mene Hmly, okamžite vypadni!
Tu nemáš už čo hľadať. Zahryzni
sa teraz do strýkovho majetku.

FEIDIPPIDES

Preboha, oči, čo sa s tebou stalo?
Ty si sa, pri Diovi, tuším zbláznil.

STREPSIADES

No vidíš, aký si ty sprostý! Že
vraj pri Diovi? V tvojom veku a

ty stále veríš bájkam ako decko?

FEIDIPPIDES

A čo je na tom také vtipné?

STREPSIADES

To, že

si decko, ktoré verí zastaraným
a nemoderným predstavám. Poď ku mne
a ja ti poviem veci, tajné veci,
čo musí poznať každý dospelý muž.
Musíš mi ale sľúbiť, že o nich
nepovieš ani slovo, nikomu.

FEIDIPPIDES

O čom to nemám hovoriť?

STREPSIADES

Ty si

prisahal na Dia?

FEIDIPPIDES

No, prisahal.

STREPSIADES

Tu to máš. Teraz zistíš, aké je
dôležité sa učiť. Ten tvoj Zeus
neexistuje, milý Feidippides.

FEIDIPPIDES

Že nie je? A kto teda vládne?

STREPSIADES

Všetkému vládne princíp – konfekčný.

FEIDIPPIDES

Ty si sa zbláznil.

STREPSIADES

Nie, tá konfekcia,

to je jak teplá voda v kastróle.

FEIDIPPIDES

Tebe fakt húka.

STREPSIADES

Presne tak! Ten vták!

FEIDIPIDES

Aký vták?

STREPSIADES

Výr, čo zahnal Dia.

FEIDIPIDES

Sprostosť!

STREPSIADES

Je to tak, som si istý.

FEIDIPIDES

Kto to tvrdí?

STREPSIADES

Sokrates a tiež Chairefon, ten slávny odborník, ktorý meria blšie stopy.

FEIDIPIDES

Ty veríš takým bláznom? Ty to už musíš mať v hlave pekne pomotané.

STREPSIADES

Buď ticho! Daj si pozor na jazyk. Ako si dovoľuješ rozprávať tak pohrdavo o tých múdрых mužoch, ekonomických géniach? Veď oni dokážu skvelo šetriť – neholia sa a nestrihajú, nekúpu a všetko to považujú za mrhanie časom a peniazmi. Nie ako ty, čo ma čistíš a holiš, ako keby som bol mŕtvy, až si mi spláchol celý majetok. A teraz pôjdeš k nim a pekne sa tam budeš všetko učiť miesto mňa.

FEIDIPIDES

A čo tí už len tam tak môžu učiť?

STREPSIADES

Že vraj čo učiť? Všetku múdrosť ľudstva. Napríklad, aká si ty tupá hlava. Počkaj tu na mňa chvíľu, hneď sa vrátim. *Odchádza.*

FEDIPIDES

Božemôj, otec sa mi dočista zbláznil. Čo s ním mám teraz urobiť? Zbavím ho svojprávnoti alebo mu nechám rovno zbúchať truhlu?

STREPSIADES

Vracia sa.

Tak

ako sa podľa teba volá toto?

FEIDIPIDES

Toto, no vrabec.

STREPSIADES

Výborne a toto?

FEDIPIDES

Tiež vrabec. Prečo?

STREPSIADES

Takže dvaja vrabci?

Tak vidíš, ako si sa zosmiešnil. Aby si nabudúce vedel, tak toto je vrabčica a toto vrabčiak.

FEIDIPIDES

Vrabčica? Ako horčica? Tak to má byť akože tá všetka múdrosť ľudstva, čo do teba tam natlačili hentí giganti ducha?

STREPSIADES

Nielen. Ešte plno vecí, čo som hneď zabudol. Ja som na to moc starý.

FEIDIPIDES

Jáj, tak preto si stratil svoj kabát?

STREPSIADES

Nestratil, ja som ho investoval do vzdelania.

FEIDIPIDES

Kam si dal svoje topánky, ty somár?

STREPSIADES

To boli nevyhnutné výdavky. Poď, ideme! Tak sprav to pre mňa, aj keď sa ti to nepáči. Veď spomeň si, že ja som tiež dal na teba, keď som ti za prvé peniaze, čo zarobil som v porote, kúpil vozík, ktorý si tak strašne chcel, keď si mal šesť rokov.

FEIDIPIDES

Tak dobre, ale oľutuješ to.

STREPSIADES

Zlatičko! Vedel som, že poslúchneš. *Idú k mysliarňi, Strepsiades kričí na Sokrata, ktorý vyjde von.* Sokrates! Poď von! Sokrates, tak poď sem! Priviedol som ti syna. Nechcel, ale nakoniec som ho predsa presvedčil.

SOKRATES

Veď to je ešte decko. Kde by on dokázal viazať slučky argumentov?

FEIDIPIDES

Jednu si uviaz a obes sa na nej!

STREPSIADES

Čo si to dovoľuješ, ty hňup, takto drzo sa správať k učiteľovi!

SOKRATES

Počuješ, ako smiešne vyslovuje? Tú nekonkrétnu artikuláciu? Jemu sa nechce hubu otvárať. To bude ťažké hento naučiť, aby bol presvedčivý, šarmantný, vedel, keď treba, veci nafúknuť, prifarbiť, posunúť a všetky tie

techniky, ako prezentovať kauzu na súde, aby vyhral. Ale už som tu mal podobného – Hyperbola. A nakoniec sa všetko naučil, aj keď to, priznám, lacné nebolo.

STREPSIADES

Neboj sa, Sokrates, len ho uč. On je veľmi múdry. Vždy bol popredu. Mal si ho vidieť, keď bol takýto malý, už staval domy, modely lodí a všelijaké hračky, no a predstav si, že z jablkových šupiek on vyrábal si žaby na hranie. Nauč ho tie dva argumenty, tie spôsoby, ako hovoriť. Ten, ktorým sa o všetkom dá múdro rozprávať, a ten, čo prefíkane dokáže aj veci, ktoré nie sú pravda. Keby on nemal hlavu na obidva, tak ho hlavne nauč, prosím ťa, ten zlý.

SOKRATES

Obidva argumenty osobne ho budú učiť: Mr. Moralista a Mr. Populista. Ja idem. *Odchádza.*

STREPSIADES

Len nezabudni, že on musí vedieť vyvrátiť všetky právne nároky.

Z mysliarne vychádzajú oba argumenty – Moralista (Dobrý argument) a Populista (Zlý argument).

MORALISTA

Tak vylez už, máme tu publikum, veď predvážaš sa rád.

POPULISTA

Už choď spať! No ako chceš, nech vidia, že dostaneš.

MORALISTA

A od koho? Od teba? Ty si kto?

POPULISTA Som argument.		To vyvracia hned' sa aj samo, ked' nie je tá vec – to právo.		MORALISTA jak kedysi znova.	Olovom zasiahol	POPULISTA Je pomaly nudná s tým starým bláznom debata.
MORALISTA Podradný.		MORALISTA Že nie je?		POPULISTA Dnes zobia tie slová.		MORALISTA Nie, Atény, čo živia ťa, sa museli zbláznit, veď kazíš im mládež.
POPULISTA Sa vychvaľuj, aj tak ťa porazím.	Zásadný.	POPULISTA Tak povedz mi, kde je?		MORALISTA Tak toto je myšlienka nová, že nectíš si starobu?		POPULISTA Si myslíš, že zvládneš, ty starina, chlapčeka nachytať?
MORALISTA A ako? Čo držíš sa zásady, že blufmi sa presadiš? Tak aký máš tentokrát v zásobe?		MORALISTA No u bohov.		POPULISTA Ty vráť sa už do hrobu. Si minulosť.		MORALISTA Ja mal by som tohoto vychovať, ak nechce len prázdne reči.
POPULISTA Ja budem ti rozmýšľať – moderne.		POPULISTA Pre teba zrejme, ked' otca beztrešne zviazal si Zeus, je vrcholom práva.		MORALISTA Aj z Atén ťa vyženú, ked' spoznajú pamúdrost', čo mladých si naučil, že zo všetkých síl sa oni len flákajú a škola im nevonía.	Mám ťa dosť!	POPULISTA K <i>Feidippidovi</i> . Poď, nechaj ho, nech sa tu prieči.
MORALISTA To teraz letí, si povedzme, tu u týchto – slabší sú na hlavu.		MORALISTA Ja dostávam závrat a chce sa mi vracat', jak točíš tie omleté frázy.		PUPULISTA Keď hovoríš o vôňach, som k tebe si privoňal a poviem ti, nevoníaš vábne.		MORALISTA Sa chyť ho a uvidíš veci!
POPULISTA Si smiešny, oni sa vyznajú.		POPULISTA Z tej senility ma mrazí. Ty, nemali by ťa strážiť?		MORALISTA Ja fakt asi údivom spadnem. Ty tváriš sa dôležite a máš sa jak prasa v žite, no pamätám si ťa dobre, ty vždy si bol ten, čo žobre. Toť nedávno ešte si obhrýzal pár starých, zoschnutých bonmotov a po radu v rade stál si u pokútnych právnikov.		LÍDER ZBORU Tak, páni, už odložte nadávky. A predvedte svoje metódy. Ty ako si učieval kedysi, ty zasa modernú výchovu. On oboch si vypočuje a až potom sa slobodne rozhodne.
MORALISTA Ty myslíš to tupé stádo?		MORALISTA Ty buzerant, vyfahaná riť!				MORALISTA Tak dobre.
POPULISTA Ja viem, že ťa nemá rado, no toto je elita – národa.		POPULISTA Ja vidím, že chceš mi lichotit.				POPULISTA Ja takisto súhlasím.
MORALISTA No to je mi, človeče, náhoda. Veď hned' ťa ja zruším!		MORALISTA No akurát, parazit!				
POPULISTA Ty zrušíš mňa? Ako, ty fosília?	Čo prosím?	POPULISTA Čo, chceš sa aj poklonit?	Tuším ctiteľ.			LÍDER ZBORU Kto bude hovoriť prvý?
MORALISTA Že ako? Len pravdou a právom.		MORALISTA Ty útočíš na otcov!	Fitfiriť!	POPULISTA No to sú mi múdra.		POPULISTA Tak nechám ho, nech začne on, nech sa nám predvedie. Ak čokoľvek povie, ja zostrelím
POPULISTA Ja neviem ti, kámo, no začínáš slabo.		POPULISTA ma zlatom slov.	Uctil si	MORALISTA Si normálna ľudra.		

ho úplne novým myslením
a revolučnými dôkazmi,
až slová mu v krku sa zaseknú.
Ak ešte predsa len pípne, tak
ho dorazím štiplavým vtípom
a pichlavými slovami.

ZBOR

Obaja v boji ukážu ostrých
jazykov nože,
človeka totiž výrečnosť iba
presvedčiť môže.
Ktorý z tých našich priateľov zvládne
ohúriť viacej,
bude mať v rukách budúcnosť celej
kultúry Atén.

LÍDER ZBORU

Tak najprv ty, ktorý si starým dal tak mnoho prekrásnych cností,
sám seba a svoje zásady nám vlastnými slovami priblíž.

MORALISTA

Tak teraz vám skúsím opísať tú starú výchovu chlapcov,
jak prebiehala kedysi, keď ešte sa nosila slušnosť
a mravnosť a mne sa darilo. V tých časoch bývali v úcte
a v móde – ako sa hovorí dnes – poctivosť, zrozumiteľná
reč, pravda a dobré spôsoby, čo veľa už neznamenajú.
A disciplína a poslušnosť, to boli dva základné prvky
tej výchovy. Nikto nepočul v tých časoch chlapcov, ako
sa dohadujú alebo sa predvádzajú či kričia.
Keď nikto sa na nič ich nepýtal, tak nesmeli ani muknúť,
to bola alfa a omega. Keď išli do školy, boli
vždy disciplinovaní, dôstojní a absolútne ticho.
Aj v zime, keď husto snežilo, sa obliekali len ľahko
a nenosili kabáty, to aby sa otužovali
a neboli krehkí a chorľaví. A na hodinách hudby
sa učili klasické pesničky a oni ich spievali štýlom,
čo zanechali nám predkovia – to znamená bez príkras, prosto.
Tiež nemohli šaškovať alebo si pridávať trilky či iné
tie nemužné umelé ozdoby, čo teraz sú veľmi v móde.
Ak niekto sa nezdržal, bralo sa to ako urážka Múz a
on dostal hneď bitku. Učiteľ tiež dával pozor, aby
tam chlapci nemasturbovali. A rovnako na cvičisku
sa zachovávalo dekorum. Keď sedeli, museli tí mať
vždy nohy tesne pri sebe, tak, aby im nebolo vidieť

nič medzi nimi a aby nás tým zbytočne nedráždili.
Keď vstali, museli uhrabať vždy po sebe piesok, aby
tam nezostal odtlačok penisu či pevného zadku, ktorý
by vzbudzoval vášnivé myšlienky. A nikto z mladíkov telo
si nemazal olejom pod pupkom, a preto ich ohanbie bolo
tak svieže a hebké jak broskyňa. Tiež neboli afektovaní
a voči milencom správali sa mužne, takže nikdy
sa nesnažili ich žmurkaním či dievčenským hlasom zvädzať.
Aj pri stole museli zdvorilo a v súlade s dobrými mravmi
sa chovať a nedovolili by si naložiť skôr než starší.
A nesmeli jedávať maškrtky či smiať sa a prekladať nohy.

POPULISTA

A týmito starožitnosťami ma plánuješ umlútiť k smrti
či pomaly otráviť hnilobným ich pachom? Nie som si istý?

MORALISTA

Tá výchova priniesla výsledky a niektorým obrovskú slávu.
Ja vychoval som ňou vojakov, čo vyhrali pri Maratóni.
A s čím sa ty môžeš pochváliť? No, ty čo si naučil mladých?
Že obliekajú sa teplučko, nech náhodou neprechladnú?
Keď vidím tých chlapcov, čo nemôžu sa vyzliecť, pretože hanbia
sa za svoje telo, ide ma až od jedu roztrhnúť celkom.
Keď chceš byť iný, mňa vyber si a k nerestí otoč sa chrbtom
a stráň sa verejných kúpeľov aj všetkých snemov a súdov.
Tú starú výchovu morálky si namiesto toho vyber.
Ty potom sa naučíš slušnosti a budeš sa za nerestí hanbiť
a chrániť si veľmi pozorne česť. Ty budeš sa k starším správať
vždy s úctou a vážiť si rodičov. A nikdy neurobíš nič,
čo mohlo by nejako poškvorniť ti povest cnotného muža.
Ty vyhneš sa všetkým bordelom, kde môžeš prísť o dobré meno.
Tiež nebudeš odvrávať otcovi a pripomínať mu jeho
vek ironickými menami, veď mladosť on venoval tebe.

POPULISTA

Ťa dopredu radšej varujem, ak počúvneš tohoto muža,
tak v podstate budeš idiot a neschopný detinský kretén.

MORALISTA

Ty nechaj ho, nech si on hovorí. Ja môžem ti sľúbiť, že mňa keď
si vyberieš, zdravý a mohutný muž sa z teba stane, čo trávi
čas zdokonaľovaním tela a tiež rozvojom mužných cností,
nie ako tí terajší mladíci, tá dnešná de-generácia,
tí rozmazaní frázisti, čo túlajú podaromnici
sa mestom a iné nič nerobia, len motajú o zahmlených

a zásadne abstraktných nezmysloch a kvôli malichernostiam a špinavostiam sa fahajú furt po všelijakých súdoch. Tvoj život bude nádherný. Len predstav si – biely veniec máš na hlave, cvičíš s chlapcami tu niekde v tieni olív a plnými dúškami vdychuješ tú omamnú vôňu jari a bezstarostne počúvaš, jak platan šepká si s brestom. Ak budeš sa držať mojich rád a budeš sa tomu venovať, čo poviem ti, potom budeš mať ty mohutné plecia, širokú hrud a železné svaly a malý úd. Ak necháš sa ale vzdelávať tak, ako má henten rád a terajšia mládež má vo zvyku, ty posilníš svaly len jazyku a zmohutnie okrem rečí ti tak, ja poviem ti, akurát vták. On potom ťa presvedčí, že dobro je zlé a zlo fér, a nerest to bude tvoj sen a naučíš síce sa hovoriť, no k tomu aj každú noc núkať riť.

ZBOR

K Moralistovi.

To, čo tu znelo, mravnosť a jemná noblesa zdobí – blažení ľudia, ktorí tu žili za dávnej doby.

K Populistovi.

Urobil na nás ohromný dojem, preto voľ slová, hoci si v móde, teraz nás musíš prekvapiť znova.

LÍDER ZBORU

Ty potrebuješ, myslím si, fakt silné argumenty, inak ti miesto víťazstva hrozí, že vysmejú ťa.

POPULISTA

No konečne, už som sa bál, že netrpezlivosťou vybuchnem. Dávno som ho chcel prerušiť, aby som mu vyvrátil tieto bludy, čo nám práve prezentoval. Veď prečo nazývajú ma zlým argumentom? Práve preto, že ako prvý som vynášiel metódu, jak poprieť a vyvrátiť aj to, čo sme vždy pokladali za neotrasiteľné a isté. Tým myslím zákon, morálku, pravdu atď. *K Feidippidovi.* A ty si uvedom, že akú má cenu to, ak ty dokážeš zvíťaziť, aj keď máš len horší dôkaz? Ja ti poviem – milióny! Tak najprv rozoberme si tú jeho metódu a výchovu, na ktorú je tak ohromne pyšný. Začnem tvrdením, že ty nemôžeš sa kúpať v teplej vode. *K Moralistovi.* Tak povedz, z čoho vychádzaš, keď toto zakazuješ?

MORALISTA

No je to nebezpečná vec, veď mužom berie mužnosť.

POPULISTA

Stop! Vidíš, chytil som ťa hneď. Z tohto sa, človeče, ty už nevyvlečieš. Povedz mi, tak podľa teba, ktorý zo všetkých synov Dia bol najväčším hrdinom a najviac si vytrpel a aj vykonal najviac práce?

MORALISTA

Myslím, že neexistoval väčší a lepší muž než Herakles.

POPULISTA

Vidíš! Dobre vieš, že teplé pramene sa tu u nás v Grécku volajú... No ako? Pomôžem ti, Heraklov kúpeľ. Ergo si nemohol nikdy vidieť studený kúpeľ Heraklov. Logicky vyplýva, že Herakles podľa toho, čo ty nám tu tvrdíš, nebol statočný.

MORALISTA

No tak toto je presne to mudrovanie, čo teraz medzi mládežou je v móde. Preto oni celý deň trávajú v kúpeľoch a cvičiská sú prázdne.

POPULISTA

Prejdime teraz k ďalšiemu bodu. Ty kritizuješ aj ďalšiu vašu Grékov, ja tým myslím politiku,

verejnú činnosť, debaty na sneme. Ty to všetko pokladáš za zlo a ja to, naopak, odporúčam. Pripomeniem ti Homéra, ktorý je tuto u nás morálnou autoritou, tak keby to naozaj bol taký jed, ako tvrdíš ty, nikdy by neopísal Nestora, a tiež ani tých ostatných múdrych mužov, jak reční na sneme a jak politizuje. Takže ďalej tu máme rečníctvo. Ty hovoríš, že mládež by sa mu príliš nemala venovať, a ja opak. A ďalej čo sa týka tej slušnosti, to je blbosť. Veď skús mi nejak dokázať, že nemám pravdu. Prosím. Stačí, ak teraz uvedieš niekoho, stačí jeden, kto získal niečo za svoju slušnosť či dobré mravy.

MORALISTA

Tých príkladov sú tisíce. Napríklad Peleus, ten sa ovládol a odmietol nemravné návrhy a od bohov dostal nôž.

POPULISTA

Nôž? Tak ten sa fakt nabalil. Nôž? To obyčajný predavač na tebe zarobí viac.

MORALISTA

Peleus k tomu dostal aj Tetidu. Vidíš, cnosť mu získala bohyňu.

POPULISTA

A tá ho opustila. Keby bol menej cnostný, možno by bol lepší v posteli a mohlo to inak dopadnúť. Veď ženy potrebujú trošku tej neslušnosti a trošku tej skazenosti. Komu to ja tu rozprávam? Dedovi senilnému. Tak, chlapče, teraz počúvaj a ja ti vyložím, čo tá cnosť a slušnosť pre teba urobia, o aké ňu pripravia rôzne rozkoše, čo zakážu ti robiť. Žiadny sex – ani dievčatá a ani chlapci. Žiaden hazard. A žiadne dobroty, alkohol ani párty. Oplatí sa ti ešte žiť, ak vzdáš sa tohto? Myslím si, že nie. Teraz prejdime na veci prirodzenia. Predstav si, že máš aférku s vydatou ženou, chytia ňu pri tom a čo urobíš, ak nevieš presvedčať a argumentovať? Koniec, šlus, si celkom odpísaný. Ak si však vyberieš mňa a naučíš sa, čo viem, tak budeš môcť robiť, čo len chceš, a nestane sa ti nič. Ty budeš si len užívať a tancovať a smiať sa a zistíš, že sa vlastne už nemusíš za nič hanbiť.

Vráťme sa k tomu príkladu, keď prichytia ňu s cudzou ženou, tak priamo povedz jej mužovi, že ty za to nemôžeš. Potom odkážeš ho na Dia, ktorý vždy bol otrokom svojich vášní. Veď ty si len smrteľník, tak ako by mohol niekto chcieť, aby si ovládal sa viac ako boh?

MORALISTA

A čo keď to nebude fungovať a manžel mu natrhne ríť a za trest mu do nej napchá mrkvu či reďkovku a aj mu na nej spáli chlpy? On bude mať až do konca života vyfahanú, buzerantskú ríť.

POPULISTA

Bóže, tak bude mať buzerantskú ríť. To je také hrozné?

MORALISTA

Čo môže byť horšie?

POPULISTA

Čo keď ti dokážem, že v tomto sa mylíš, a presvedčím ňu?

MORALISTA

No potom budem mlčať, čo už zostane mi iné?

POPULISTA

Tak poďme na to! Povedz mi, čo sú zač právnici?

MORALISTA

No tak to sú buzeranti a tiež vyfahané rite.

POPULISTA

Správne. A herci? Čo myslíš?

MORALISTA

Tiež buzeranti.

POPULISTA

Pravdu máš. A politici? Čo tí sú?

MORALISTA

Úplní buzeranti.

POPULISTA

Tak uznávaš, že predtým si hovoril samé sprostosti? A pozri do hladiska, tam väčšina sú čo?

MORALISTA

Pozerám.

POPULISTA

Čo vidíš?

MORALISTA

Božemôj, vidím dav

a väčšina, skoro všetci v ňom, sú buzeranti! Hentoho poznám, aj toho, toho tiež, aj toho s konským chvostom.

POPULISTA

Tak?

Chceš niečo povedať?

MORALISTA

Vyhral si. Porazili ma.

Tu máte, vy prihriate zadky, môj plášť, ja pridávam sa k vám!

Odhadzuje kabát a odchádza do publika.

POPULISTA

K Strepsiadovi.

Čo teda? Odvedieš si syna domov, alebo mám ho učiť hovoriť?

STREPSIADES

Uč ho a nemaznaj sa s ním, aj ho zbi.

A z oboch strán mu nabrús jazyk, z jednej pre malé spory, z druhej pre veľké.

POPULISTA

Neboj sa, bude z neho sofista.

FEIDIPIDES

Iba ak tvarohová zdochlina.

LÍDER ZBORU

Tak choďte. Myslím si, že toto olutuješ.

Opäť máme chvíľku, preto teraz poviem, aký zisk budú mať tí, ktorí v tejto dramatickej súťaži spravodlivo zahlasujú za túto hru – Oblaky. Po prvé, keď budete chcieť na jar polia poorať, dážd' vždy najprv pošleme vám a až potom ostatným. Ďalej budeme vám strážiť úrodu aj vinice – nebude vás trápiť sucho ani veľké lejaky.

Ak by ale niekto z vás chcel zneuctiť nás, bohyně, nech si uvedomí, čo mu všetko spôsobíme, že jeho polia vyschnú, že z nich nedostane úrodu – ani hrozno, olivy či obilie. Aj keby mu niečo vypučalo, my to potlačíme krúpami. Keď ho uvidíme robiť tehly, rozmočíme ich, škridly mu zas rozbijeme ľadovcom. A keby sa ženíl – on či jeho známy, príbuzný či blízky –, tak počas celej noci bude liať a skazíme mu tú oslavu. Ak dnes sa teda nerozhodne správne a neprisúdi prvé miesto nám, on strašne zatúži bývať niekde na púšti.

Tretie dejstvo

Strepsiades vychádza z domu.

STREPSIADES

Päť, štyri, tri, dva, no a potom už len jeden deň, čo ešte zostávajú do konca mesiaca, a nastane ten deň, keď sa skončí starý mesiac a začne sa nový. Ten deň, čo sa u nás preto tiež volá staro-nový deň. Toho dňa, najhoršieho z mesiaca, sa strašne bojím – musím vracaf dlhy. Veritelia mi hrozia súdom a exekúciou, ak im nezaplátim. A keď ich prosím o úplnú drobnosť, aby mi počkali, že teraz dám len časť a zvyšok neskôr, aby mi dali viac času, aby aspoň niečo odpustili, hneď začnú štekať, že takto už nikdy nedostanú svoje peniaze, že som podvodník a sviňa a že ma budú žalovať. Tak nech, veď uvidia, ak sa ten môj synátor už naučil dobre hovoriť. Hneď idem to skontrolovať do tej mysliarne. *Ide k mysliarňi a búcha na dvere.* Otvorte! Haló! Haló! To som ja.

Vychádza Sokrates.

SOKRATES

Moc rád ťa vidím, Strepsiades.

STREPSIADES

teba tiež. Najprv prijmi túto malú pozornosť pre skvelého učiteľa. Teraz mi povedz, či sa ten môj syn naučil používať už ten zlý argument, čo sme ho tu počúvali?

SOKRATES

Naučil.

STREPSIADES

Všemocný Trik! Úžasné!

SOKRATES

Tak odteraz už vyhraš každý súd.

STREPSIADES

Aj keď som požičal si pred svedkami?

SOKRATES

Aj keby ich tam boli tisíce.

STREPSIADES

Nastal čas, aby som si hlasno zakričal, nech úžerníkov žerie, že ich kapitál aj s úrokmi je navždy v čiernej diere, že odtiaľ ho už nikto nevyberie. Šancu už nemáte, nie, lebo mám syna, čo vie, jak použiť jazyk dvojsečný. On rodný dom ochráni ako štít a zbaví ma všetkých starostí.

Tak rýchlo mi ho, prosím, zavolaj. *Sokrates ide do mysliarne.* Synáčik, kde si? Čaká ťa tu ocko. *Vracia sa Sokrates s Feidippidom.*

SOKRATES

No tak tu ho teda máš.

STREPSIADES

Chlapček môj, synáčik!

SOKRATES

Tak už si ho zober a choď.

Ja

STREPSIADES

S radosťou. *Sokrates sa vracia do mysliarne.*

Synček môj! Synáčik!

Aký si nádherne pobledlý. Hneď vidno, že vieš polemizovať. A ten tvoj pohľad celkom nevinný, čo hovorí: „Kdeže, fakt to nie je tak.“ No konečne sa tváriš ako Grék –

ja nič, ja muzikant – a máš ten výraz
zbitého psa, čo často zaberie,
aj keď ťa chytia priamo pri čine.
Ty si ma zruinoval a ty ma
aj musíš zachrániť.

FEIDIPPIDES

A čo ťa trápi?

STREPSIADES

Dlhý a hlavne staro-nový deň.

FEIDIPPIDES

To mi chceš povedať, že existuje
deň, čo je naraz starý aj nový?

STREPSIADES

Isteže. V ten deň ma chcú veritelia
žalovať.

FEIDIPPIDES

Tak to prehrajú, veď jeden
deň nemôže byť dva dni.

STREPSIADES

Prečo nie?

FEIDIPPIDES

No lebo je to nemožné. Ja ti to
ľahko a jasne vysvetlím – keby
v jednom dni boli naraz dva dni, to
máš ako ženský sen, keď stará kraksňa
chce byť aj mladé dievča zároveň.

STREPSIADES

Ja sa v tom nevyznám, no to je zákon,
tie paragrafy. Veritelia majú
žalovať dlžníka, čo neplatí,
v deň, keď sa skončí starý mesiac a
začne sa nový – v staro-nový deň.
Ja som to nevymyslel.

FEIDIPPIDES

Nezmysel!

Sa stavím, že ten zákon vykladajú
nesprávne.

STREPSIADES

Prečo si to myslíš?

FEIDIPPIDES

Starý

Solon, čo vytvoril nám zákony,
mal ľudí rád.

STREPSIADES

To ako súvisí s dňom,
keď chcú ma žalovať?

FEIDIPPIDES

Veď preto on

stanovil na riešenie sporov medzi
veriteľmi a dlžníkmi až dva dni.
Tie žaloby sa majú podávať
v prvý deň v novom mesiaci.

STREPSIADES

A načo

on pridal posledný deň v mesiaci?

FEIDIPPIDES

Čo nevieš čítať medzi riadkami?
Aby sa dlžník mohol o deň skôr
dohodnúť bez súdu a nemusel
začínať nový mesiac nešťastne.

STREPSIADES

No ale prečo potom úradníci
žaloby prijímajú o deň skôr,
a nie až v deň, keď začína sa nový
mesiac?

FEIDIPPIDES

Čo ty ich nepoznáš? Sú celí
netrzepliví, aby rýchlo zhrabli
zálohu. Ale to je pre teba
výhoda – vďaka tejto procesnej
chybe ťa nikdy nedonútia platiť.

STREPSIADES

Úžasné! *Do publika*. A vy, čo tu sedíte
jak knedle, iba tupo treštíte
oči a ani sa moc nesmejete,

len prežívate, čo tu vidíte,
jak stádo hoviad? Čo tu vlastne chcete?
Čo sa len sťažujete? Budete
vždy obeť. Ste banda dutých hláv,
vydaná napospas nám mudrcom.
A preto teraz zaspievam si song
na počesť mňa a tohto môjho syna:

Múdry som od prírody dosť,
lebo mám inteligentnosť,
a tutok ten môj synátor
je brilantný hlavy vzor.
Teraz ma ľavou zadnou
zbavíš tých všetkých žalôb.
Známi aj susedia,
tí puknú od závesti,
až sa to dozvedia,
tým som si viac než istý.

Poďme to teraz domov osláviť!

Ochádzajú.

Prichádza prvý veriteľ aj so svedkom.

PRVÝ VERITEL

Čo si ten myslí, že sa vykašlem
na svoje peniaze? To určite!
Už viem, že som mu nemal požičať.
Lepšie byť za škroba, to človek aspoň
nemusí mať strach o majetok.
K svedkovi.

Takto

ťa teraz musím ťahať so sebou
a otravovať, aby si mi bol
za svedka. Samé starosti a ešte
ma bude nenávidieť. Ale nič
sa nedá robiť, musím. Znemožním sa
v Aténach, ak ho nezažalujem...

STREPSIADES

Vychádza.
Kto to je?

PRVÝ VERITEL

... v staro-nový deň.

STREPSIADES

K svedkovi

Počuj,

budeš mi za svedka, že povedal
dva dni. A o čo ide?

PRVÝ VERITEL

Predsa o tú

pôžičku. O tých tisícdivsto drachiem,
za ktoré chcel si kúpiť koňa.

STREPSIADES

Koňa?

Počujete ho? On sa musel zbláznit.
Každý tu vie, že nenávidím kone
a všetko, čo sa ich len trochu týka.

PRVÝ VERITEL

Preboha, prisahal si pri všetkých
bohoch, že mi to vrátiš.

STREPSIADES

To máš pravdu.

Ale to už je dávno. Vtedy bol môj syn
nevzdelaný a ešte nepoznal
ten nevyvrátiteľný argument.

PRVÝ VERITEL

Preto mi teraz nechceš vrátiť moje
peniaze?

STREPSIADES

Myslíš, že som poslal syna
do školy len tak? Uznaj, musím z toho
niečo mať.

PRVÝ VERITEL

Ty chceš krivo prisahať
pred bohmi, že mi nedlhuješ nič?

STREPSIADES

A pred ktorými?

PRVÝ VERITEL

Pred Poseidonom,
Diom a Hermom.

STREPSIADES

Jasné, odprisahám
a za každého dám ti jednu drachmu.

PRVÝ VERITEL

Ty bezočivý bezbožník, veď počkaj!

STREPSIADES

Hladká ho po bruchu.
Človeče, ty si dobre živý.
Toto je materiálik na veľký
víny mech.

PRVÝ VERITEL

Čo si to do...

STREPSIADES

Sud, čo mech,
ty si sud.

PRVÝ VERITEL

Mocný Zeus a všetci
bohovia, pomôžte mi! To mu
nemôže preda len tak prejsť.

STREPSIADES

To som
zvedavý, jak ti Zeus a bohovia
pomôžu? Pre nás mysliteľov, čo
sa vyznajú, je Zeus len pre srandu.

PRVÝ VERITEL

Veď za toto raz riadne zaplatíš.
Teraz mi ale na rovinu povedz,
či mi chceš vrátiť moje peniaze?

STREPSIADES

Počkaj tu, hneď som späť aj s odpoveďou.
Odchádza.

PRVÝ VERITEL

K svedkovi.
Ty čo si myslíš? Vráti mi ten dlh?

STREPSIADES

Vracia sa.

Kde je ten veriteľ, čo chcel by vrátiť
peniaze? Tak mi povedz, čo je toto?

PRVÝ VERITEL

No kešeň.

STRTEPSIADES

Kešeň!? Čo chce odo mňa
ignorant, ktorý nevie, kam si dáva
peniaze? Ani drachmu nevrátim
človeku, čo je schopný kešeňu
nazývať kešeň.

PRVÝ VERITEL

Vrátiš mi peniaze?

STREPSIADES

Pokiaľ viem, tak nie. A čo keby si sa
konečne spakoval a vypadol?

PRVÝ VERITEL

Tak dobre, ale môžeš si byť istý,
že idem rovno na súd žalovať ťa.
Odchádza aj so svedkom.

STREPSIADES

Kričí za ním.
Len stratíš ďalšie peniaze, no ako
chceš. Pozri sa, ja proti tebe nemám
nič, preto by mi bolo ľúto, keby
ťa to, že nerozumieš gramatike,
priviedlo do problémov. Kešeňa!

Prichádza druhý veriteľ.

DRUHÝ VERITEL

Ách božemôj!

STREPSIADES

Zdá sa mi, že sa plačky zbiehajú.

DRUHÝ VERITEL

Tak chceli by ste vedieť, kto ja som?
A aké meno mám? Som úbožiak a
ranami osudu muž stíhaný.

STREPSIADES

Chod' si ich pekne liečiť v súkromí.

DRUHÝ VERITEL

Ach, mocní bohovia, ste bezcitní,
tak kruto do prachu ste zrazili
človeka smrteľného.

STREPSIADES

Tipujem
monológ z antickej hry, tragický.
To akože mám hádať, že kto si?

DRUHÝ VERITEL

Nerob si zo mňa srandu a povedz
synovi, nech mi vráti peniaze.
Veď vidíš, že som na tom veľmi zle.

STREPSIADES

A aké peniaze?

DRUHÝ VERITEL

No tie, čo si
požičal.

STREPSIADES

Fakt si na tom nedobre.

DRUHÝ VERITEL

Spadol som z koňa.

STREPSIADES

A čo na hlavu?
Veď somariny z teba padajú.

DRUHÝ VERITEL

Tak ja som na hlavu, keď žiadam, čo
mi patrí?

STREPSIADES

Neviem, že či ti to patrí,
no bojím sa, že je to vážne.

DRUHÝ VERITEL

Vážne?

STREPSIADES

Si v šoku. Zdá sa, že máš otras mozgu.

DRUHÝ VERITEL

A mne sa zdá, že skončíš na súde,
ak nevrátiš mi moje peniaze.

STREPSIADES

Najprv mi ale povedz jednu vec.
Čo si ty myslíš o teórii dažďa?
Keď prší, tak Zeus na zem zosiela
vždy novú vodu, alebo je to
tá istá, ktorú slnko vyťahuje
zo zeme, aby ju on mohol znovu
použiť?

DRUHÝ VERITEL

Človeče, tak to ja neviem
a – prepáč – ani ma to netrápi.

STREPSIADES

Tak akým právom chceš späť peniaze,
keď vôbec nevyznáš sa vo vede?

DRUHÝ VERITEL

Ty, pozri, ak si na tom s peniazmi zle,
zaplať mi teraz aspoň úroky.

STREPSIADES

Čo za beštium má byť ten úrok?

DRUHÝ VERITEL

To ti je zvláštna vlastnosť peňazí,
že množia sa, že ako plynie čas –
každý deň, každý mesiac je ich viac.

STREPSIADES

A more?

DRUHÝ VERITEL

No čo more?

STREPSIADES

No a more
rastie tiež? Je ho teraz viac, než bolo?

DRUHÝ VERITEĽ

Toho je už dosť. More nerastie.
To nemôže. Ak by sa zväčšovalo,
tak to by bolo proti prírode.

STREPSIADES

No vidíš, more nerastie, aj keď sa
do neho vlieva mnoho riek, a ty
chceš rozmnožovať peniaze. A von,
ty sviňa!

Kričí na sluhu.

Dones mi bič!

*Sluha mu donesie bič a Strepsiades sa
rovno pustí do svojho veriteľa.*

DRUHÝ VERITEĽ

Pomóc! Pomóc!

STREPSIADES

Odcváľaj! Čo tu ešte smrdíš, ty kôň!?

DRUHÝ VERITEĽ

Za toto zaplatíš!

STREPSIADES

Tak vypadneš,

alebo mám ti pomôcť týmto bičom?

Druhý veriteľ uteká preč.

Vidím, že je to pádny argument.

Odchádza.

ZBOR

Aj v starobe on ľúbi – zlo

a túži po ňom vášnivo.

Ten náruživý milenec

už stratil hlavu dočista

a posadla ho jedna vec,

nevracať, čo si požičia.

No ešte dnes

ho čaká trest,

že dal sa zviať

a zvolil lešť,

tak naučí sa sofista,

že zlom nič nikdy nezíska.

On zistí, čo to znamená,

tá láska opätovaná,

veď jeho syn

sa naučil

to, o čom vždy

on iba snil,

a o chvíľu mu predvedie

to svoje nové umenie,

jak prefíkane slovami

lžou pravdu môže poraziť.

No potom bude strašne chcieť,

nech synček radšej stratí reč.

Z domu vybehne Strepsiades, za ním sa

pomaly objaví Feidippides.

STREPSIADES

Au, pomoc!

Božemôj, pomôžte mi niekto.

Susedia, kamaráti, občania!

Bije ma! Spravte niečo, hocičo,

len ho už zastavte! Au, moja hlava!

Ty biješ svojho otca? Gauner jeden!

FEIDIPPIDES

No a čo, oci?

STREPSIADES

Počujete, veď on

sa za to tuším vôbec nehanbí!

FEIDIPPIDES

A prečo by som mal?

STREPSIADES

Že prečo? Ty

bastard, ty netvor, kriminálnik! Ty...

FEIDIPPIDES

Pokračuj! Pre mňa sú to komplimenty.

STREPSIADES

Ty buzerantská, vyfahaná riť!

FEIDIPPIDES

No pokojne mi môžeš lichotiť.

STREPSIADES

Jak opovažuješ sa otca biť?

FEIDIPPIDES

Právom, čo potvrdím ti dôkazmi.

STREPSIADES

Právom? Ty špina, to je aké právo,

že môžeš vzťahnúť ruku na otca?

FEIDIPPIDES

Uvidíš, že ťa presvedčím.

STREPSIADES

To fažko!

FEIDIPPIDES

Nie, celkom ľahko. Sám si vyber, ako

mám hovoriť a ktorý argument

použiť.

STREPSIADES

Aký argument?

FEIDIPPIDES

alebo ten zlý?

Ten dobrý

STREPSIADES

Božemôj, ty si sa

skutočne naučil, jak poraziť

právo, ak teraz presvedčivo mi

dokážeš, že je primerané a

správne, že otca bije vlastný syn.

FEIDIPPIDES

Ja myslím, že to dokážem a ty

nebudeš vôbec nič už namietat.

STREPSIADES

Tak to som zvedavý, čo vybalíš.

ZBOR

No, stavec, rozmysli si poriadne,

jak teraz ho zvládneš,

to vôbec nie je ľahké zadanie,

usadiť tú mládež.

Len pozri, ten si je až príliš istý,

on v rukáve má niečo, čo ho istí.

LÍDER ZBORU

Tak zboru teraz, prosím ťa, povedz, čo sa

to stalo?

A vysvetli nám, prečo ste sa vlastne

pohádali?

STREPSIADES

Ja teda skúsím načrtnúť, ako a prečo sa to

začalo. Oslavovali sme trocha, ako viete.

Tak niečo sme už popili a chcel som, aby

išiel

po gitaru a zahral mi a zaspieval, no on ma

hneď tvrdo poslal niekam, že to nie je

moderné, že

s gitarou spievať, citujem ho, je už dávno

pasé.

FEIDIPPIDES

Už vtedy som ti jednu mal vraziť, nech dáš

mi pokoj.

Vraj aby som mu zaspieval. Čo myslí, že

som cvrček?

STREPSIADES

Počuli ste ho? Presne tak on rozprával sa

so mnou.

Dosť pohrdavo vyjadril sa o tých

pesničkách, čo

mám rád, a vysmieval sa mi. Ja musel som

sa brzdiť,

no zostával som pokojný. Tak v debate sme

prešli

k divadlu a hneď bolo zle. Keď iba

spomenul som

Aischyla, začal nadávať a vyhlásil, že je to

starina, že tie jeho hry sú únavné a nudné,

pompézne, plné vzletných fráz a strašne

ťažkopádne.

Viete si asi predstaviť, že som sa riadne

naštval,

no ešte prehlto som zlosť a spýtal sa ho, že čo sa páči jemu. Vytiahol hneď Euripida a tie jeho hry, kde už nevedia, čo od dobroty robíť. Spomínal nejakú, kde brat pretiahne vlastnú sestru! No tak to som už nezvládol a bledý od hnevu som mu začal strašne nadávať a potom začal kričať aj on a chvíľu sme tam tak po sebe štekali a zrazu sa na mňa vrhol a začal ma biť a škrtiť.

FEIDIPIDES

Euripida si urazil, génia, takže dostal si, čo ti patrí.

STREPSIADES

No ty si mi už len génius, ty...

Ty, ani neviem, ako ňa mám nazvať. Ja to radšej nechám tak, ty by si ma zas chcel biť.

FEIDIPIDES

A zaslúžene.

STREPSIADES

Ty drzý šteňa nevďačné, tak zaslúžene? Za čo? Za to, že odmalička som ňa iba ofukoval, zasranú riť ti utieral, len o teba sa staral? Že vždy som striehol na každý zvuk, čo si urobil, a že v sekunde som pochopil, čo chceš a potrebuješ? Keď zamrmlal si meko, no kto ti podal mlieko? Keď povedal si hami, no kto ti podal keksy? A keď si kričal kaki, kto na šerbel ňa nosil? Ja, tata! Tak za to si ma priškrtil? A keď som kričal, že mi treba, ty si ma ešte viacej bil, na záchod si mi nepomohol, tak na zem som to vypustil.

ZBOR

Zdá sa, že všetci sú už zvedaví, no hlavne tá mládež, či svoje činy teraz obháji a zvíťazíť zvládne. Ak sa to podarí, už v tomto meste nebudú starci na bezpečnom mieste.

LÍDER ZBORU

Tak, autor nových vzletných slov, máš za úlohu, aby si aspoň vzbudil zdanie, že čo robíš, to je správne.

FEIDIPIDES

Sladká je reč a s úžasom som zistil, že aj jazyk mi poskytuje rozkoše a netušené blaho. Je krásne poznať modernú a revolučnú múdrosť. Vďaka nej všetky zákony ja môžem porušovať a prekračovať konvencie. Tak priznávam, že bol som hlúpy, keď som sa venoval len dostihom a koňom. Nedokázal som súvisle tri slová vysloviť a nezložil jednu vetu, čo by mala náznak zmyslu.

Ukazuje na otca.

No tento muž ma presvedčil, nech vzdám sa zbytočnosti, a teraz poznám dôkazy aj jemné argumenty a viem ich dobre použiť. A preto bez problémov vám dokážem, že otca biť treba a je to správne.

STREPSIADES

Venuj sa radšej dostihom a jazdi, koľko len chceš, pretože pre mňa lepšie sú tie kone ako bitka.

FEIDIPIDES

To bolo trochu detinské, jak si ma prerušil, no budem to ignorovať a pokračujem tam, kde som skončil, a dám ti otázku: Keď som bol ešte decko, bil si ma?

STREPSIADES

Samozrejme, no pre tvoje dobro. Staral som sa o teba a mal strach, že sa ti niečo stane.

FEIDIPIDES

Tak to je dôkaz ako bič, že niekoho biť rovná sa starostlivosť o neho a jeho vlastné dobro. Ty, zdá sa, nechceš pripustiť, že férové by bolo, aby som aj ja staral sa o teba, ako treba, – a bil ňa. Povedz, prečo by len tvoje telo malo byť voči bitke imúnne, keď moje telo nie je. Predsa aj ja som narodil sa slobodný, tak jak ty. „Keď plačú deti, prečo otec nemôže?“ aby som parafrázoval ti toho Euripida. Ty asi budeš namietat, že bežne bijeme len zlé deti. Ale podľa mňa je staroba, jak často my zvykneme tiež hovoriť, tým príslovečným druhým detstvom. A keďže starci by už dávno mali vedieť,

ako sa majú správať, je len logické, že by sme ich mali trestať prísnejšie než neposlušné deti.

STREPSIADES

No taký zákon nenájdeš, čo by ti dovoľoval sa takto správať k otcovi.

FEIDIPIDES

No a čo? A kto tvorí zákony? Ľudia ako ja a ty. A najprv musia presvedčiť spoluobčanov, že zákony, čo oni navrhujú, sú správne. No a prečo by som aj ja nemohol zákon presadiť, že synovia tiež môžu biť svojich otcov? Nemal by byť retroaktívny a všetky tie rany, ktoré sme my dostali, skôr ako on vstúpi do platnosti, tie už nebudeme riešiť. Pozri sa na zvieratá, tak napríklad na kohútov. Zistíš, že mladí kohúti sa s vlastným otcom vôbec nemaznajú a bijú ho a často bojujú s ním. Premýšľaj, veď tie zvieratá sa od nás vlastne takmer nelíšia, okrem drobnosti, že nepoznajú zákon.

STREPSIADES

Keď chceš žiť ako kohúty, tak prečo nežerieš hnoj a nespíš v noci na bidle?

FEIDIPIDES

Ty tomu nerozumieš, ja som to myslel inak. Keď chceš, Sokrata sa spýtaj, on by to pochopil.

STREPSIADES

Ty, ja si myslím, že by bolo pre teba lepšie, keby si ma nebil. Ja mám pocit, že raz to budeš ľutovať.

FEIDIPIDES

A prečo?

STREPSIADES

Ty si môj syn a ja mám právo biť ňa. A raz aj ty budeš môcť biť vlastného syna.

FEIDIPIDES

A čo keď ja nebudem mať syna? Plakal som zbytočne a ty smiať sa mi budeš v hrobe?

STREPSIADES

Mne zdá sa, rovesníci, že má pravdu. Preto myslím, že musíme v tom ustúpiť, my staršia generácia, a nechať biť sa od mladých, keď niečo urobíme zle.

FEIDIPIDES

Ty, skoro by som zabudol, mám ešte jeden nápad.

STREPSIADES

Stačilo, lebo naozaj ma privedieš do hrobu.

FEIDIPIDES

Naopak. Pomôže ti to, že získaš nadhľad.

STREPSIADES

Na to som veľmi zvedavý. Nadhľad?

FEIDIPIDES

Tak ako teba zbijem aj mamu.

STREPSIADES

Čo? To nemyslíš snád' vážne? To sa nedá... To... to je strašné. Úplne to najhoršie, čo môžeš...

FEIDIPIDES

Čo ak ňa tým zlým dôkazom presvedčím, že zbiť matku je úplne v poriadku?

STREPSIADES

Keď toto teda dokážeš, hlavne sa nezastavuj, zbaľ si ten dôkaz, ktorý vieš, a svoju skvelú hlavu, mne logicky vyplýva, že mal by si pochovať za živa aj so Sokratom.

Oblaky, čo ste urobili? Zveril som osud do vašich rúk. A pozrite!

LÍDER ZBORU

Neobviňuj nás, my sme nevinné.
Ty zvolil si zlo, sám si na vine.

STREPSIADES

Tak prečo ste ma nevarovali
a ešte ste ma povzbudzovali?
Ja som len sprostý stavec z dediny.

LÍDER ZBORU

To robievame milovníkom zla
a tým, čo túžia po hanebných veciach.
My zvedieme ich do nešťastia, nech
sa naučia, že musia báť sa bohov.

STREPSIADES

Oblaky, je to kruté, ale viem,
že zaslúžené. Nemal som sa snažiť
podvodom zbavovať sa svojich dlhov.
Tak, synak, poď, nech si to vybavíme
so Sokratom a Chairefontom, s tými
gaunermi, čo nás oboch oklamali.

FEIDIPPIDES

Mňa z toho vynechaj. Veď nemôžem
ublížiť svojim učiteľom.

STREPSIADES

ctiť Dia, otca bohov!

Musíš

FEIDIPPIDES

tak otca bohov. Nevyťahuj zas
tie staré povery. Ty naozaj
veríš, že existuje Zeus?

Pozrime sa,

STREPSIADES

No, verím.

FEIDIPPIDES

On nie je. Vládne vír, čo zahnal Dia.

STREPSIADES

Nie, nezahnal, len som bol pomýlený
tým teplým kastrólom, čo som ho mal
za boha.

FEIDIPPIDES

Už zas blúzniš. Toto ja
fakt nemám najmenšiu chuť počúvať.
Odchádza.

STREPSIADES

Ja naozaj som musel blúzniť. Bol
som asi šialený, keď do starého
železa odhodil som bohov
len kvôli Sokratovi.

*K soche Herma, ktorá stojí pred jeho
domom.*

Drahý Hermes,
prosím ťa, nehnevaj sa na mňa a
zmluj sa nado mnou, nad starým bláznom,
čo stratil rozum kvôli prázdny rečiam.
Porad' mi, čo mám robiť? Či ich mám
žalovať? Alebo čo myslíš? Čo?
Máš pravdu, súdiť sa je strata času.
Výborne! Okamžite zapálím
brloh tých predavačov teplej vody.
Kričí na sluhu.

Xantias, zober sekeru a rebrík!
A teraz vylez na tú mysliareň,
rozsekaj strechu, ak ma máš rád, aj
celý dom. Podajte mi zapálenú
fakľu! A teraz zaplatia mi za to,
čo urobili. To som zvedavý,
ako sa vyhovoria z tohoto?
Ďalší sluha mu podáva fakľu.

ŽIAK

Pomóc! Pomóc!

STREPSIADES

Tak, fakľa, prišiel tvoj čas, podpál to.

ŽIAK

Ty čo to robíš?

STREPSIADES

Vraj čo robím? Ja
tu zanietene diskutujem s trámom.

ŽIAK

Pomóc! To kto nám zapáľuje dom?

STREPSIADES

Nevieš? Veď máte môj plášť.

ŽIAK

Zabiješ nás!

STREPSIADES

No presne to mám v úmysle, ak ma
nesklame sekera či nezlomím
si väzy pádom z tohto rebríka.

SOKRATES

Hej ty, ty na tej streche, čo tam robíš?

STREPSIADES

Vzduchom sa prechádzam a pozorujem
odtiaľto z výšky slnko.

SOKRATES

Pomóc, Pomóc...
Nemôžem dýchať... zadusím sa! To je...

ŽIAK

Plamene! Pomóc! Zhorím za živa!
Sokrates a jeho žiaci vybiehajú z mysliarne.

STREPSIADES

No a čo iného ste čakali
za to, jak bohom ste sa rúhali
a skúmali aj zadok mesiaca?
Tak chyť ich, bi ich, mlát a otlkaj
za tie ich zločiny, no hlavne za to,
že krivdili a škodili aj bohom.
*Strepsiades a Xantias prenasledujú Sokrata
a jeho žiakov.*

LÍDER ZBORU

A teraz nás odvedte z javiska,
náš zbor už má nadnes dosť hrania.

Strepsiades, jeho syn a Sokrates, rytina, 16. stor.

swords; and know that a man
horrid bent:
When he is drunk, asleep, or in his
rage:
Or in the incoercible pleasure of his bed;
At gaming, swearing; or about some walk
That has no relish of salvation in't;
Then trip him, that his heels may kick
at heaven;
And that his soul may be as damnd,
and black,
Of my celestial patroness, who deigns
SHAKESPEARE. Hamlet. Act III. Sc.
1. 76.

"TB or not TB" I have fo
close in each other's arms, and fast a
But that I would not damn two pr
souls,
Bought with my Saviour's blood, a
these, laden
with all their scarlet sins upon th
Can
But not upon my rapier!
JACQUES HERWOOD. A W
with gladness.

The very air grows thick an
Whom inveterate has been d
greatest benefit. Come.

There are a hundred in
They are a hundred in

Banka, ktorá miluje umenie

:najlepší idú za nami

